

JEDNAKOST U EU-U 20 GODINA NAKON POČETKA PROVEDBE DIREKTIVA O JEDNAKOSTI –

U Mišljenju FRA-e 1/21 opisuju se narav i opseg proživljenih iskustava nejednakosti i diskriminacije u cijelom EU-u. Pritom se upućuje na osnove diskriminacije i područja života obuhvaćene Direktivom o rasnoj jednakosti i Direktivom o jednakosti pri zapošljavanju te predloženom Direktivom o jednakom postupanju. Mišljenje je objavljeno 30. travnja 2021. U ovom sažetku predstavljaju se glavne preporuke („Ključni nalazi i mišljenja“) iznesene u Mišljenju FRA-e 1/21.

MIŠLJENJE FRA-e 1/2021 – SAŽETAK

6

Ostvarivanje načela jednakog postupanja u skladu s Direktivom o rasnoj jednakosti i Direktivom o jednakosti pri zapošljavanju

11

Uzimanje u obzir nejednake zaštite od diskriminacije u pravnim odredbama EU-a

14

Prepoznavanje potencijalnih novih načina diskriminacije

15

Neprijavlivanje diskriminacije i nedovoljna informiranost o pravima

20

Promjene u ulozi tijela za jednakost

23

Promicanje prikupljanja i upotrebe podataka o jednakosti, uključujući pravilnu provedbu Opće uredbe o zaštiti podataka

26

Prikupljanje podataka o jednakosti u okviru Opće uredbe o zaštiti podataka

© Agencija Europske unije za temeljna prava, 2022.

Umnožavanje je dopušteno uz uvjet navođenja izvora.

Za uporabu ili reproduciranje fotografija ili drugog materijala koji nije zaštićen autorskim pravom Agencije Europske unije za temeljna prava dopuštenje se mora zatražiti izravno od nositelja autorskih prava.

Ni Agencija Europske unije za temeljna prava ni bilo koja osoba koja djeluje u ime Agencije Europske unije za temeljna prava ne odgovaraju za moguće korištenje informacijama u nastavku.

Luxembourg: Ured za publikacije Europske unije, 2022.

Print	ISBN 978-92-9461-508-4	doi:10.2811/407624	TK-03-21-509-HR-C
PDF	ISBN 978-92-9461-485-8	doi:10.2811/37172	TK-03-21-509-HR-N

Pokrate

EDPB	Europski odbor za zaštitu podataka
EDPS	Europski nadzornik za zaštitu podataka
Equinet	Europska mreža tijela za jednakost
EU-27	27 država članica EU-a
EU-MIDIS	Istraživanje Europske unije o manjinama i diskriminaciji
FRA	Agencija Europske unije za temeljna prava
GDPR	Opća uredba o zaštiti podataka
LGBTIQ	lezbijke, homoseksualci, biseksualne, transrodne, interseksualne i queer osobe
Povelja	Povelja Europske unije o temeljnim pravima
UFEU	Ugovor o funkcioniranju Europske unije
UI	umjetna inteligencija

AGENCIJA EUROPSKE UNIJE ZA TEMELJNA PRAVA,

uzimajući u obzir Ugovor o Europskoj uniji, a posebno njegov članak 6.,

podsjecajući na obveze utvrđene u Povelji Europske unije o temeljnim pravima (Povelja),

u skladu s Uredbom Vijeća (EZ) br. 168/2007 od 15. veljače 2007. o osnivanju Agencije Europske unije za temeljna prava, a posebno s njezinim člankom 2. prema kojemu je cilj Agencije „pružiti [...] relevantnim institucijama, tijelima, uredima i agencijama Zajednice i njezinim državama članicama pomoć i stručno znanje o temeljnim pravima pri provedbi prava Zajednice te podršku u poduzimanju mjera ili oblikovanju djelovanja unutar svojih nadležnosti da bi se u potpunosti poštovala temeljna prava“,

uzimajući u obzir članak 4. stavak 1. točku (d) Uredbe Vijeća (EZ) br. 168/2007 prema kojoj je zadaća Agencije da „sastavlja i objavljuje zaključke i mišljenja o određenim temama, kada institucije Unije i države članice provode pravo Zajednice, bilo na vlastitu inicijativu ili na zahtjev Europskog parlamenta, Vijeća ili Komisije“,

uzimajući u obzir izvješća Europske komisije iz 2014. i 2021. o primjeni Direktive Vijeća 2000/43/EZ od 29. lipnja 2000. o provedbi načela jednakog postupanja prema osobama bez obzira na njihovo rasno ili etničko podrijetlo („Direktiva o rasnoj jednakosti“) i Direktive Vijeća 2000/78/EZ od 27. studenoga 2000. o uspostavi općeg okvira za jednako postupanje pri zapošljavanju i obavljanju zanimanja („Direktiva o jednakosti pri zapošljavanju“),

budući da se u skladu s člankom 17. Direktive o rasnoj jednakosti u izvješću Komisije „prema potrebi [...] uzima u obzir mišljenje Europskog centra za praćenje rasizma i ksenofobije“ koji je zamijenjen Agencijom Europske unije za temeljna prava,

na temelju dokaza koje je prikupila i analizirala Agencija EU-a za temeljna prava, među ostalim u svojim opsežnim istraživanjima i u tematskim i godišnjim izvješćima,

postupajući na temelju ranijih detaljnih podataka koji su dostavljeni Europskoj komisiji u tom kontekstu,

PODNOŠI SLJEDEĆE MIŠLJENJE:

KLJUČNI NALAZI I MIŠLJENJA

U skladu s člankom 17. stavkom 1. Direktive 2000/43/EZ (Direktiva o rasnoj jednakosti) i člankom 19. Direktive 2000/78/EZ (Direktiva o jednakosti pri zapošljavanju) Europska komisija obvezna je svakih pet godina sastaviti izvješće za Europski parlament i Vijeće o primjeni tih direktiva. Člankom 17. stavkom 2. Direktive o rasnoj jednakosti propisano je da se u izvješću Komisije prema potrebi moraju uzeti u obzir stajališta Europskog centra za praćenje rasizma i ksenofobije, odnosno sadašnje Agencije Europske unije za temeljna prava (FRA).

Ovdje predstavljena mišljenja nadopunjuju, jačaju i ponekad ponavljaju prethodna mišljenja koja je Agencija iznijela u svojem dosadašnjem opsežnom radu u području jednakosti, nediskriminacije i rasizma¹. Mišljenja se odnose na stanje jednakosti u EU-u na raznim osnovama i u raznim područjima života do kraja 2020. godine.

Objektivni, pouzdani i usporedivi podatci kojima se dokumentiraju iskustva nejednakosti i diskriminacije ključan su alat za oblikovanje politika na temelju dokaza. Mišljenje FRA-e 1/2021 temelji se na podacima dobivenima u okviru istraživanja FRA-e i drugim dokazima koje je Agencija prikupila u okviru svoje multidisciplinarnе istraživačke mreže Franet i u suradnji s Europskom mrežom tijela za jednakost (Equinet).

U Mišljenju FRA-e 1/2021 opisuju se opseg i narav proživljenih iskustava nejednakosti i diskriminacije u cijelom EU-u. Pritom se upućuje na osnove diskriminacije i područja života obuhvaćene Direktivom o rasnoj jednakosti i Direktivom o jednakosti pri zapošljavanju i osnove i područja obuhvaćene predloženom Direktivom o jednakom postupanju².

Glavni izvori podataka navedeni u Mišljenju FRA-e 1/2021 uključuju pet istraživanja Agencije koja obuhvaćaju niz zaštićenih osnova u pravu Unije i područja života u kojima može doći do diskriminacije. FRA u svojim istraživanjima prikuplja podatke izravno od onih koji su pogođeni diskriminacijom i ti podatci pružaju jedinstven uvid u nedostatak jednakovrijednih podataka u mnogim državama članicama. Mišljenje FRA-e 1/2021 konkretno se temelji na podacima i dokazima iz sljedećih izvora (vidjeti prilog za više informacija o istraživanjima FRA-e):

- ★ **EU-MIDIS II: Second European Union Minorities and Discrimination Survey** (Drugo istraživanje Europske unije o manjinama i diskriminaciji) (2016.);
- ★ **EU-MIDIS II: Being Black in the EU** (Biti crnac u EU-u) (2018.);
- ★ **EU-MIDIS II: Muslims – Selected findings** (Muslimani – Odabrani nalazi) (2017.);
- ★ **EU-MIDIS II: Roma – Selected findings** (Romi – Odabrani nalazi) (2016.);
- ★ **Second survey on discrimination and hate crime against Jews in the EU** (Drugo istraživanje o diskriminaciji i zločinima iz mržnje protiv Židova u EU-u) (2018.);
- ★ **EU LGBTI Survey II** (Istraživanje EU LGBTI II) (2019.);
- ★ **Roma and Travellers Survey** (Istraživanje o Romima i romskoj skupini Travellers) (2019.);
- ★ **Fundamental Rights Survey** (Istraživanje o temeljnim pravima) (2019.);
- ★ *ad hoc* prikupljanje podataka o iskustvima diskriminacije u području zapošljavanja i obavljanja zanimanja na temelju invaliditeta i dobi;
- ★ *ad hoc* prikupljanje podataka o statusu i funkcioniranju tijela za jednakost u suradnji s Equinetom.

U Mišljenju FRA-e 1/2021 predstavljeni su dokazi FRA-e o iskustvima diskriminacije na osnovama i u područjima života obuhvaćenima Direktivom o rasnoj jednakosti i Direktivom o jednakosti pri zapošljavanju. U njemu se navode i dokazi o iskustvima diskriminacije na osnovama i u područjima života koji nisu obuhvaćeni tim dvjema direktivama. Te su informacije relevantne za dugotrajne pregovore o Prijedlogu direktive Vijeća iz 2008. o provedbi načela jednakog postupanja prema osobama bez obzira na vjeru ili uvjerenje, invaliditet, dob ili spolnu orijentaciju³.

1 FRA (2021.), **Equality, non-discrimination and racism** (Ravnopravnost, nediskriminacija i rasizam).

2 Europska komisija (2008.), **Prijedlog direktive Vijeća o provedbi načela jednakog postupanja prema osobama bez obzira na njihovu vjeru ili uvjerenje, invaliditet, dob ili spolnu orijentaciju**, COM(2008) 426 final, Bruxelles, 2. srpnja 2008.

3 Ibid.

U odjeljku 4. Mišljenja FRA-e 1/2021 ispituje se razvoj uloge tijela za jednakost u državama članicama. To je ispitivanje odgovor na preporuku Europske komisije iz 2018. o standardima za tijela za jednakost⁴ i na potencijalni prijedlog da se zakonodavstvom ojačaju tijela za jednakost koji je najavljen za 2022. u Akcijskom planu EU-a za antirasizam za razdoblje 2020.–2025.⁵

U tom pogledu Mišljenje FRA-e 1/2021 nadopunjuje izvješće Europske komisije iz 2021. o primjeni Direktive o rasnoj jednakosti i Direktive o jednakosti pri zapošljavanju⁶ i popratni radni dokument službi o tijelima za jednakost i provedbi Preporuke Komisije o standardima za tijela za jednakost⁷.

U izvješću Europske komisije analiziraju se poteškoće s kojima se države članice suočavaju pri tumačenju odredaba obiju direktiva i iznose se pojašnjenja Suda Europske unije u tom pogledu. Ukratko, u radnom dokumentu službi uspoređuje se položaj tijela za jednakost s mjerama predloženima u preporuci Europske komisije o standardima za tijela za jednakost.

U Mišljenju FRA-e 1/2021 ne analizira se sudska praksa u području diskriminacije kako bi se izbjeglo udvostručavanje s izvješćem Europske komisije o primjeni direktiva. FRA obuhvaća odabrane promjene u sudskoj praksi u svojem godišnjem Izvješću o temeljnim pravima⁸ i periodički ažurira informacije o predmetima i presudama u svojoj bazi podataka o mržnji prema muslimanima⁹. U publikaciji „European Equality Law Review“ („Pregled europskog zakonodavstva o jednakosti“) redovito se pružaju najnovije informacije o razvoju prava i politika u području jednakosti i nediskriminacije¹⁰.

Naposljetku, u Mišljenju FRA-e 1/2021 razmatra se kako se podatci o jednakosti mogu upotrebljavati kao alat za praćenje ostvarenja načela jednakog postupanja u EU-u i njegovim državama članicama.

4 Europska komisija (2018.), *Preporuka Komisije (EU) 2018/951 od 22. lipnja 2018. o standardima za tijela za jednakost* (SL L 167, 2018.).

5 Europska komisija (2020.), *A Union of equality – EU anti-racism action plan 2020–2025* (Unija ravnopravnosti: Akcijski plan EU-a za antirasizam za razdoblje 2020.–2025.), COM(2020) 565 final, Bruxelles, 18. rujna 2020.

6 Europska komisija (2021.), *Izvješće Komisije Europskom parlamentu i Vijeću o primjeni Direktive Vijeća 2000/43/EZ od 29. lipnja 2000. o provedbi načela jednakog postupanja prema osobama bez obzira na njihovo rasno ili etničko podrijetlo („Direktiva o rasnoj jednakosti“) i Direktive Vijeća 2000/78/EZ od 27. studenoga 2000. o uspostavi općeg okvira za jednako postupanje pri zapošljavanju i obavljanju zanimanja („Direktiva o jednakosti pri zapošljavanju“)*, COM(2021) 139 final, Bruxelles, 19. ožujka 2021.

7 Europska komisija (2021.), *Radni dokument službi Komisije: Equality bodies and the implementation of the Commission Recommendation on standards for equality bodies* (Tijela za jednakost i provedba Preporuka Komisije za standarde za tijela za jednakost), SWD(2021) 63 final, Bruxelles, 19. ožujka 2021.

8 FRA (2020.), *Fundamental Rights Report 2020* (Izvješće o temeljnim pravima za 2020.), Luxembourg, Ured za publikacije Europske unije (Ured za publikacije). Vidjeti i FRA (2020.), *Fundamental Rights Report 2020 – Country research* (Izvješće o temeljnim pravima za 2020. – Istraživanje po zemljama).

9 FRA (2021.), *Database 2012–2019 on anti-Muslim hatred – Cases and rulings* (Baza podataka za razdoblje 2012.–2019. o mržnji prema muslimanima – Predmeti i presude).

10 Europska mreža za pravo u području jednakosti (2021.), *Law reviews* (Pregledi razvoja prava).

Zajednička obilježja i razlike između Direktive o rasnoj jednakosti (2000/43/EZ) i Direktive o jednakosti pri zapošljavanju (2000/78/EZ)

Zajednička obilježja

- Objema direktivama provodi se načelo jednakog postupanja.
- Njima se utvrđuju okviri za borbu protiv diskriminacije.
- Zabrana diskriminacije obuhvaća izravnu diskriminaciju, neizravnu diskriminaciju, uznemiravanje i poticanje na diskriminaciju.
- Njima se zabranjuje diskriminacija pri zapošljavanju i obavljanju zanimanja.
- Opravdane su razlike u postupanju na temelju stvarnih i odlučujućih uvjeta za obavljanje zanimanja.
- Sadrže jednake odredbe o pozitivnom djelovanju, zaštiti prava, teretu dokazivanja, viktimizaciji, širenju informacija, socijalnom dijalogu, dijalogu s nevladinim organizacijama i sankcijama.

Razlike

- Direktivom o rasnoj jednakosti zabranjuje se diskriminacija na temelju rasnog ili etničkog podrijetla.
- Direktivom o jednakosti pri zapošljavanju zabranjuje se diskriminacija na temelju vjere ili uvjerenja, invaliditeta, dobi ili spolne orijentacije.
- Direktivom o rasnoj jednakosti zabranjuje se diskriminacija u pogledu socijalne zaštite, uključujući socijalnu sigurnost i zdravstvenu zaštitu, socijalnih pogodnosti, obrazovanja i pristupa robi i uslugama te pružanja robe i usluga dostupnih javnosti, uključujući one u području stanovanja.
- Direktivom o jednakosti pri zapošljavanju obuhvaćena su samo područja zapošljavanja i obavljanja zanimanja.
- Direktiva o rasnoj jednakosti obvezuje države članice da odrede tijela za promicanje jednakog postupanja. Direktiva o jednakosti pri zapošljavanju ne sadržava takvu obvezu.
- Direktivom o jednakosti pri zapošljavanju zahtijeva se osiguravanje razumnih prilagodbi potrebama osoba s invaliditetom.

OSTVARIVANJE NAČELA JEDNAKOG POSTUPANJA U SKLADU S DIREKTIVOM O RASNOJ JEDNAKOSTI I DIREKTIVOM O JEDNAKOSTI PRI ZAPOŠLJAVANJU

Podatci i dokazi koje je prikupila Agencija dosljedno pokazuju da ljudi u svim dijelovima EU-a redovito doživljavaju diskriminaciju na osnovama i u područjima života navedenima u Direktivi o rasnoj jednakosti i Direktivi o jednakosti pri zapošljavanju. To se događa unatoč tomu što su direktive na snazi od 2000.

Time se dovodi u pitanje djelotvornost mjera i institucijskih mehanizama koje su države članice uspostavile za provedbu zakonodavstva o nediskriminaciji, uključujući pravila koja su utvrdile u pogledu učinkovitosti, proporcionalnosti i odvraćajućeg učinka sankcija u slučajevima diskriminacije (članak 15. Direktive o rasnoj jednakosti, članak 17. Direktive o jednakosti pri zapošljavanju). Drugi nedostaci u primjeni pravnih odredaba EU-a o nediskriminaciji koje su utvrdili pravni stručnjaci odnose se na sankcije koje se primjenjuju u državama članicama, koje trenutačno „ne jamče djelotvornu pravnu zaštitu niti djeluju kao djelotvorno sredstvo odvraćanja”¹¹.

Direktivom o rasnoj jednakosti zabranjuje se izravna i neizravna diskriminacija na temelju rasnog ili etničkog podrijetla. U članku 3. o području primjene direktive navodi se da se ona primjenjuje na zapošljavanje i obavljanje zanimanja, strukovno osposobljavanje, radne uvjete i članstvo u organizacijama radnika ili poslodavaca, socijalnu zaštitu, uključujući socijalnu sigurnost i zdravstvenu zaštitu, zatim socijalne pogodnosti, obrazovanje i pristup robi i uslugama te pružanje robe i usluga dostupnih javnosti, uključujući one u području stanovanja.

Direktivom o jednakosti pri zapošljavanju zabranjuje se izravna i neizravna diskriminacija na temelju vjere ili uvjerenja, invaliditeta, dobi ili spolne orijentacije. U članku 3. o području primjene direktive navodi se da se ona primjenjuje na područja zapošljavanja i obavljanja zanimanja, strukovnog osposobljavanja, uvjeta rada i članstva u organizacijama radnika ili poslodavaca.

Kad je riječ o Direktivi o rasnoj jednakosti, podatci iz istraživanja FRA-e pokazuju sljedeće:

- Pojavnost diskriminacije na temelju rasnog ili etničkog podrijetla i dalje je visoka, i tijekom vremena i u različitim skupinama stanovništva u različitim državama članicama. Primjerice, podatci iz istraživanja EU-MIDIS II pokazuju da se gotovo svaki četvrti ispitanik (24 %) osjetio diskriminiranim u razdoblju od 12 mjeseci koji su prethodili istraživanju u jednom ili više područja svakodnevnog života 2016. zbog svojeg etničkog ili imigrantskog podrijetla. Podatci iz istraživanja EU-MIDIS I pokazuju da se 2007. gotovo svaki treći ispitanik (30 %) osjetio diskriminiranim zbog svojeg etničkog podrijetla (u jednom ili više područja života) u razdoblju od 12 mjeseci koji su prethodili istraživanju¹². Poboljšana metodologija uzorkovanja i primjena pondera u osmišljavanju uzoraka za analizu podataka u istraživanju EU-MIDIS II u određenoj mjeri ograničavaju mogućnost izravne usporedbe tih dvaju istraživanja. Unatoč tomu, nalazi upućuju na slab napredak tijekom vremena jer su stope još uvijek visoke.
- Podatci iz istraživanja FRA-e pokazuju da se osobe manjinskog etničkog ili imigrantskog podrijetla (uključujući Rome i skupinu Travellers, muslimane, Židove i osobe afričkog podrijetla) redovito suočavaju s visokom razinom diskriminacije na temelju svojeg etničkog ili rasnog podrijetla (kao i vjere ili uvjerenja) u različitim područjima života. Primjerice, u razdoblju od pet godina prije predmetnog istraživanja 41 % Roma, 45 % osoba sjevernoafričkog podrijetla, 39 % osoba iz supsaharske Afrike¹³, 60 % Roma i romske

11 Equinet (2020.), *Future of equality legislation in Europe – Synthesis report of the online roundtable* (Budućnost zakonodavstva o jednakosti u Europi – Sažeto izvješće internetskog okruglog stola), Bruxelles, Tajništvo Equineta.

12 FRA (2017.), *EU-MIDIS II – Second European Union Minorities and Discrimination Survey – Main results* (EU-MIDIS II – Drugo istraživanje Europske unije o manjinama i diskriminaciji – Glavni rezultati), Luxembourg, Ured za publikacije, str. 13.; FRA (2010.), *European Union Minorities and Discrimination Survey – Main results report* (Istraživanje Europske unije o manjinama i diskriminaciji – Izvješće o glavnim rezultatima), Ured za publikacije, str. 36.

13 FRA (2017.), *EU-MIDIS II – Second European Union Minorities and Discrimination Survey – Main results* (Drugog istraživanje Europske unije o manjinama i diskriminaciji – Glavni rezultati), Luxembourg, Ured za publikacije.

skupine Travellers¹⁴ i 25 % Židova¹⁵ osjetilo se diskriminirano zbog svojeg etničkog ili imigranstkog podrijetla.

- Ljudi opisuju diskriminaciju kao iskustvo koje se ponavlja: iako se neke osobe svakodnevno suočavaju s diskriminacijom, prosječan broj iskustava diskriminacije iznosi 4,6 incidenata godišnje¹⁶.
- Pojavnost diskriminacije na temelju rasnog ili etničkog podrijetla znatno se razlikuje i među državama članicama i među različitim skupinama obuhvaćenima istraživanjem u jednoj zemlji. Primjerice, Romi i skupina Travellers, osobe afričkog podrijetla te imigranti i izravni potomci imigranata iz sjeverne Afrike doživljavaju više razine diskriminacije od ostalih skupina obuhvaćenih istraživanjem u istoj zemlji¹⁷.
- Vidljive različitosti kao što su boja kože, fizički izgled ili nošenje tradicionalne ili vjerske odjeće (npr. marama za glavu) na javnim mjestima dovode do visokih razina nejednakog postupanja prema osobama afričkog podrijetla, Romima i muslimankama u cijelom EU-u¹⁸.
- Iako su romski ispitanici i osobe afričkog podrijetla izjavili da doživljavaju diskriminaciju uglavnom na temelju svojeg fizičkog izgleda, imigranti i izravni potomci imigranata iz sjeverne Afrike i Turske uglavnom su naveli da se suočavaju s diskriminacijom na temelju svojih imena ili prezimena¹⁹. Ime ispitanika bilo je glavni razlog za diskriminaciju kad je riječ o pristupu stanovanju i drugi po važnosti u svim drugim područjima života obuhvaćenima istraživanjem.
- Iskustva diskriminacije razlikuju se s obzirom na dobnu skupinu i generaciju. Primjerice, izravni potomci imigranata sjevernoafričkog podrijetla naveli su da doživljavaju više stope diskriminacije na temelju etničkog podrijetla i vjere od imigranata prve generacije²⁰. Taj nalaz može odražavati niz čimbenika, uključujući povećanu svijest o jednakosti i pravima među kasnijim generacijama i/ili utjecaj drugačijeg pravnog statusa, zajedno s pravima koja iz njega proizlaze, koji uživaju izravni potomci imigranata te, s druge strane, niža očekivanja u pogledu jednakog postupanja među imigrantima prve generacije. Međutim, te je nalaze potrebno dodatno istražiti.
- U prosjeku nema znatnih razlika između žena i muškaraca s obzirom na iskustva diskriminacije na temelju etničkog ili imigrantskog podrijetla. Međutim, u nekim državama članicama postoje znatne razlike među spolovima unutar ciljnih skupina i među njima²¹.
- Većina ispitanika, a posebno Romi i ispitanici sjevernoafričkog podrijetla, doživljava rasnu diskriminaciju na poslu ili pri traženju posla. Osobe podrijetlom iz sjeverne i supsaharske Afrike često doživljavaju diskriminaciju na radnom mjestu²².

14 FRA (2020.), *Roma and Travellers in six countries – Roma and Travellers Survey* (Romi i Travellers u šest zemalja – Istraživanje o Romima i skupini Travellers), Luxembourg, Ured za publikacije; FRA (2017.), *EU-MIDIS II – Second European Union Minorities and Discrimination Survey – Main results* (Drugo istraživanje Europske unije o manjinama i diskriminaciji – Glavni rezultati), Luxembourg, Ured za publikacije.

15 FRA (2018.), *Experiences and perceptions of antisemitism – Second survey on discrimination and hate crime against Jews in the EU* (Iskustva i predodžbe o antisemitizmu – Drugo istraživanje o diskriminaciji i zločinima iz mržnje protiv Židova u EU-u), Luxembourg, Ured za publikacije, str. 60. U drugom istraživanju o antisemitizmu navodi se samo 12-mjesečna stopa diskriminacije.

16 FRA (2017.), *Second European Union Minorities and Discrimination Survey – Main results* (Drugo istraživanje Europske unije o manjinama i diskriminaciji – Glavni rezultati), Luxembourg, Ured za publikacije, str. 14.

17 Ibid., str. 29.–32.

18 Ibid., str. 32.

19 Ibid., str. 36.

20 FRA (2017.), *Second European Union Minorities and Discrimination Survey – Main results* (Drugo istraživanje Europske unije o manjinama i diskriminaciji – Glavni rezultati), Luxembourg, Ured za publikacije, str. 30. FRA (2017.), *Second European Union Minorities and Discrimination Survey: Muslims – Selected findings* (Drugo istraživanje Europske unije o manjinama i diskriminaciji: Muslimani – Odabrani nalazi), Luxembourg, Ured za publikacije, str. 24.

21 FRA (2017.), *Second European Union Minorities and Discrimination Survey – Main results* (Drugo istraživanje Europske unije o manjinama i diskriminaciji – Glavni nalazi), Luxembourg, Ured za publikacije.

22 Ibid., str. 34. i str. 38.

- Druga područja života s osobito visokim stopama doživljene diskriminacije jesu pristup stanovanju i pristup drugim javnim ili privatnim uslugama kao što su javna uprava, javni prijevoz, trgovine, restorani ili barovi²³.

Kad je riječ o Direktivi o jednakosti pri zapošljavanju, podatci iz istraživanja FRA-e i *ad hoc* podatci koje je FRA prikupila o iskustvima diskriminacije pri zapošljavanju i obavljanju zanimanja na temelju invaliditeta i dobi u svrhu sastavljanja Mišljenja FRA-e 1/2021 pokazuju sljedeće:

- Ostvaren je slab napredak na terenu otkad je Europska komisija objavila izvješće o primjeni te direktive 2014.²⁴: pojavnost diskriminacije pri zapošljavanju na temelju vjere ili uvjerenja, invaliditeta, dobi i spolne orijentacije u većini država članica EU-a i dalje je visoka.
- Udio osoba koje su se 2019. izjasnile kao lezbijke, homoseksualci, biseksualne i transrodne osobe (LGBT) i koje su se osjećale diskriminiranim pri traženju posla (11 %) približno je isti kao i 2012. (13 %). Isto vrijedi i za udio LGBT osoba koje su se osjećale diskriminiranim na radnom mjestu (21 % u 2019. naspram 19 % u 2012.)²⁵. Osobe koje se izjašnjavaju kao „trans“ uključene su u te brojke u svrhu usporedbe tih dvaju istraživanja.
- Osobe iz etničkih ili vjerskih manjina i osobe imigrantskog podrijetla redovito se diskriminiraju na temelju vjere ili uvjerenja pri zapošljavanju, i to u većoj mjeri od opće populacije.
- Pojavnost diskriminacije na temelju vjere ili uvjerenja pri zapošljavanju relativno je visoka za osobe iz etničkih manjina ili osobe imigrantskog podrijetla (petogodišnja stopa: 12 %) i članove vjerskih manjina kao što su muslimani (petogodišnja stopa: 17 %) i Židovi (12-mjesečna stopa: 16 %)²⁶.
- Prema podacima iz Istraživanja o temeljnim pravima samo 1 % ispitanika iz opće populacije osjećalo se diskriminiranim pri zapošljavanju na temelju svoje vjere ili uvjerenja u razdoblju od pet godina prije provedbe istraživanja. Međutim, 15 % ispitanika u istom istraživanju koji su se izjasnili kao muslimani izjavilo je da su se osjećali diskriminiranim pri zapošljavanju zbog svoje vjere ili uvjerenja u razdoblju od pet godina prije istraživanja.
- Muslimanke su navele „način odijevanja“ (nošenje marame za glavu/turbana) kao glavni razlog za diskriminaciju pri zapošljavanju²⁷.
- Kad je riječ o invaliditetu, podatci iz Istraživanja o temeljnim pravima pokazuju da se diskriminacija pri zapošljavanju povećava sa stupnjem ograničenja u obavljanju svakodnevnih aktivnosti. Veća je vjerojatnost da će osobe s ozbiljnim ograničenjima doživjeti diskriminaciju od osoba koje nemaju ozbiljna ograničenja i od osoba koje uopće nisu ograničene u svakodnevnim aktivnostima. Treba napomenuti da su se u Istraživanju o temeljnim pravima poteškoće povezane s diskriminacijom na temelju invaliditeta obradile s pomoću pitanja iz europskog minimalnog modula zdravlja, koji je razvio Eurostat u svrhu prikupljanja podataka o zdravlju prema vlastitoj percepciji. Modul uključuje sljedeće pitanje: „U posljednjih najmanje šest mjeseci u kojoj ste mjeri bili ograničeni u aktivnostima koje ljudi obično obavljaju zbog svojeg zdravstvenog problema? Biste li rekli... [Ponudeni odgovori: Bio sam jako ograničen; Bio sam ograničen, ali ne jako; Uopće nisam bio ograničen; Ne želim

23 FRA (2020.), *Roma and Travellers in six countries – Roma and Travellers Survey* (Romi i Travellers u šest zemalja – Istraživanje o Romima i skupini Travellers), Luxembourg, Ured za publikacije. FRA (2017.), *Second European Union Minorities and Discrimination Survey – Main results* (Drugo istraživanje Europske unije o manjinama i diskriminaciji – Glavni nalazi), Luxembourg, Ured za publikacije.

24 Europska komisija (2014.), Izvješće Komisije Europskom parlamentu i Vijeću – Zajedničko izvješće o primjeni Direktive Vijeća 2000/43/EZ od 29. lipnja 2000. o primjeni načela ravnopravnosti osoba bez obzira na njihovo rasno ili etničko podrijetlo (Direktiva o rasnoj jednakosti) i Direktive Vijeća 2000/78/EZ od 27. studenoga 2000. o uspostavi općeg okvira za jednako postupanje pri zapošljavanju i obavljanju zanimanja (Direktiva o jednakosti pri zapošljavanju), COM(2014) 2 final, Bruxelles, 17. siječnja 2014.

25 FRA (2020.), *EU-LGBTI II – A long way to go for LGBTI equality* (EU-LGBTI II – Dug put do jednakosti za LGBTI zajednicu), Luxembourg, Ured za publikacije, str. 10.

26 FRA (2017.), *Second European Union Minorities and Discrimination Survey – Main results* (Drugo istraživanje Europske unije o manjinama i diskriminaciji – Glavni nalazi), Luxembourg, Ured za publikacije; FRA (2018.), *Experiences and perceptions of antisemitism – Second survey on discrimination and hate crime against Jews in the EU* (Iskustva i predodžbe o antisemitizmu – Drugo istraživanje o diskriminaciji i zločinima iz mržnje protiv Židova u EU-u), Luxembourg, Ured za publikacije.

27 FRA (2017.), *Second European Union Minorities and Discrimination Survey: Muslims – Selected findings* (Drugo istraživanje Europske unije o manjinama i diskriminaciji: Muslimani – Odabrani nalazi), Luxembourg, Ured za publikacije, str. 24.

odgovoriti; Ne znam]”. Prema Eurostatu to se pitanje može upotrebljavati kao mjera za dugotrajna ograničenja povezana s fizičkim ili mentalnim zdravstvenim problemima, bolesti ili invaliditetom²⁸.

- Prema podacima prikupljenima u svrhu sastavljanja Mišljenja FRA-e 1/2021, osobe s invaliditetom redovito doživljavaju diskriminaciju na radnom mjestu, a posebno kad traže posao. Agencija je prikupila te podatke u okviru Franeta. Takvi su podatci bili dostupni samo u ograničenom broju država članica EU-a²⁹.
- Veća je vjerojatnost da će žene s invaliditetom doživjeti diskriminaciju na temelju invaliditeta pri zapošljavanju od muškaraca s invaliditetom.
- Nalazi iz Istraživanja o temeljnim pravima pokazuju relativno visoke stope diskriminacije na temelju dobi pri zapošljavanju u općoj populaciji (petogodišnja stopa: 15 %), uz znatne razlike među zemljama.
- Podatci iz Istraživanja o temeljnim pravima pokazuju da se dvostruko više ljudi izjašnjava da doživljava diskriminaciju pri zapošljavanju jer su „prestari” nego jer su „premladi” (10 % naspram 6 %).
- Kao što prikazuju podatci prikupljeni u svrhu sastavljanja Mišljenja FRA-e 1/2021, visoka je pojavnost iskustava diskriminacije na temelju dobi pri zapošljavanju među starijim osobama.
 - ★ Pojavnost se povećava s dobi ispitanika, a posebno je visoka kod osoba u dobi od 50 godina i više. Ti podatci bili su dostupni samo u ograničenom broju država članica EU-a³⁰.
 - ★ Pojavnost iskustava diskriminacije na temelju dobi viša je pri traženju zaposlenja nego na radnom mjestu.
 - ★ Žene češće doživljavaju diskriminaciju na temelju dobi pri zapošljavanju od muškaraca.
- Podatci iz Istraživanja o temeljnim pravima isto tako pokazuju da je petogodišnja pojavnost diskriminacije pri zapošljavanju na bilo kojoj osnovi gotovo dvostruko viša među osobama koje se izjašnjavaju kao lezbijke, homoseksualci i biseksualne osobe (LGB) ili „drugo” (41 %) nego među osobama koje se izjašnjavaju kao heteroseksualne (22 %) ³¹.
- LGB osobe doživljavaju više stope diskriminacije na radnom mjestu nego pri traženju posla i ne postoje znatne razlike među lezbijkama, homoseksualcima i biseksualnim osobama³².
- Diskriminacija na temelju dobi pri zapošljavanju za LGB osobe povećava se s dobi i osobito je česta kod osoba u dobi od 55 godina i više³³.

28 Vidjeti Eurostat (2013.), *European Health Interview Survey (EHIS wave 2) – Methodological manual* (Europska zdravstvena anketa (drugi ciklus ankete) – Metodološki priručnik), Luxembourg, Ured za publikacije, str. 16.–17.

29 Za detaljna upućivanja vidjeti odjeljak 1.2.2. Mišljenja FRA-e 1/2021.

30 Za detaljna upućivanja vidjeti odjeljak 1.2.3. Mišljenja FRA-e 1/2021.

31 FRA (2020.), *What do fundamental rights mean for people in the EU? Fundamental Rights Survey* (Što temeljna prava znače ljudima u EU-u? Istraživanje o temeljnim pravima), Luxembourg, Ured za publikacije.

32 FRA (2020.), *EU-LGBTI II – A long way to go for LGBTI equality* (EU-LGBTI II – Dug put do jednakosti za LGBTI zajednicu), Luxembourg, Ured za publikacije, str. 31.

33 FRA (2020.), *EU-LGBTI II – A long way to go for LGBTI equality* (EU-LGBTI II – Dug put do jednakosti za LGBTI zajednicu), Luxembourg, Ured za publikacije; FRA (2020.), *What do fundamental rights mean for people in the EU? Fundamental Rights Survey* (Što temeljna prava znače ljudima u EU-u? Istraživanje o temeljnim pravima), Luxembourg, Ured za publikacije.

MIŠLJENJE FRA-e1

U skladu s člankom 5. Direktive o rasnoj jednakosti i člankom 7. Direktive o jednakosti pri zapošljavanju, o onome što se u objema direktivama naziva pozitivno djelovanje, države članice EU-a mogle bi uvesti mjere „za sprječavanje ili izjednačavanje neravnopravnog položaja povezanog s” temeljima diskriminacije i područjima života navedenima u tim direktivama, kako su dokazala istraživanja FRA-e i nacionalni izvori podataka.

Države članice EU-a mogle bi utvrditi takve neravnopravne položaje i kretanja u pogledu diskriminacije sustavnim prikupljanjem podataka i analizom proživljenih iskustava i socioekonomskih uvjeta pripadnika skupina stanovništva koje su u riziku od diskriminacije, kako je navedeno u mišljenju FRA-e br. 6 o podacima o jednakosti.

U skladu s člankom 15. Direktive o rasnoj jednakosti i člankom 17. Direktive o jednakosti pri zapošljavanju, države članice EU-a trebale bi poraditi na poboljšanju djelotvornosti mjera i institucijskih mehanizama koje su uspostavile radi provedbe antidiskriminacijskog zakonodavstva i osigurati da su sankcije „koje se primjenjuju na kršenja odredbi nacionalnog prava, donesenih u skladu s” ovim direktivama „učinkovite, proporcionalne i odvraćajuće”.

UZIMANJE U OBZIR NEJEDNAKE ZAŠTITE OD DISKRIMINACIJE U PRAVNIM ODREDBAMA EU-a

U članku 10. Ugovora o funkcioniranju Europske unije (UFEU) navodi se da, pri „utvrđivanju i provedbi svojih politika i aktivnosti, Unija je usmjerena borbi protiv diskriminacije na temelju spola, rase, etničkog podrijetla, vjere ili uvjerenja, invaliditeta, dobi ili spolne orijentacije“.

U članku 19. UFEU-a nadalje se utvrđuje da „Vijeće može [...], odlučujući jednoglasno u skladu s posebnim zakonodavnim postupkom i uz prethodnu suglasnost Europskog parlamenta, poduzeti odgovarajuće radnje radi suzbijanja diskriminacije na temelju spola, rasnog ili etničkog podrijetla, vjere ili uvjerenja, invaliditeta, dobi ili spolne orijentacije“.

Člankom 21. Povelje zabranjuje se „svaka diskriminacija na bilo kojoj osnovi kao što je spol, rasa, boja kože, etničko ili socijalno podrijetlo, genetske osobine, jezik, religija ili uvjerenje, političko ili bilo kakvo drugo mišljenje, pripadnost nacionalnoj manjini, imovina, rođenje, invaliditet, dob ili spolna orijentacija“. Člankom 21. zabranjuje se i svaka diskriminacija na temelju državljanstva „unutar područja primjene Ugovorâ i ne dovodeći u pitanje bilo koju njihovu posebnu odredbu“. Povelja je obvezujuća za institucije EU-a u njihovu cjelokupnom djelovanju i za države članice pri provedbi prava Unije. U skladu s člankom 51. stavkom 1. odredbe Povelje odnose se na institucije i tijela Unije uz poštovanje načela supsidijarnosti te na države članice samo kada provode pravo Unije.

Osim toga, EU je potpisao i ratificirao Konvenciju Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom, koja uključuje nediskriminaciju kao načelo Konvencije (članak 3.), a njezinim člankom 5. dodatno se zabranjuje svaka diskriminacija osoba s invaliditetom.

Unatoč tim odredbama u pravnom okviru EU-a o jednakosti i dalje postoje nedostaci u promicanju jednakog postupanja. Primjenjivo sekundarno pravo Unije, odnosno direktive o rasnoj jednakosti, jednakosti pri zapošljavanju i rodnoj ravnopravnosti³⁴, ima nedostatke u zaštiti i dovodi do stvaranja umjetne hijerarhije temelja, čime se ograničava širina i opseg zaštite od diskriminacije na razini EU-a. Za razliku od temelja spola i rasnog i etničkog podrijetla, koji su u velikoj mjeri zaštićeni u pravnim odredbama EU-a, temelji vjere ili uvjerenja, invaliditeta, dobi i spolne orijentacije nisu zaštićeni u istoj mjeri.

Osim toga, zaštita od diskriminacije nedosljedna je među državama članicama unatoč tomu što je većina njih donijela zakonodavstvo koje nadilazi minimalne standarde uvedene direktivama o rasnoj jednakosti, jednakosti pri zapošljavanju i rodnoj ravnopravnosti. Obuhvaćanjem dodatnih temelja i područja života u nacionalnim zakonodavstvima većina država članica priznaje potrebu zaštite ljudi od diskriminacije koja nadilazi postojeći pravni okvir EU-a o jednakosti.

No unatoč pozivima Europskog parlamenta i trudu Europske komisije, Komisijin Prijedlog direktive Vijeća iz 2008. o provedbi načela jednakog postupanja prema osobama bez obzira na vjeroispovijest ili uvjerenje, invaliditet, dob ili spolnu orijentaciju (Direktiva o jednakom postupanju) i dalje je blokiran u Vijeću, u kojem ga je potrebno jednoglasno usvojiti. Iako 14 država članica u potpunosti podržava prijedlog, neutvrđeni broj država članica i dalje mu se protiv³⁵.

Podatci iz istraživanja FRA-e pokazuju da, primjerice, mnogi Romi, skupina Travellers, muslimani, Židovi i imigranti te njihovi izravni potomci ne mogu sa sigurnošću reći doživljavaju li diskriminaciju na temelju rase i etničkog podrijetla ili na temelju vjere ili uvjerenja. Podatci

34 Direktiva 2010/41/EU Europskog parlamenta i Vijeća o primjeni načela jednakog postupanja prema muškarcima i ženama koji su samozaposleni i stavljanju izvan snage Direktive Vijeća 86/613/EEZ, SL L 180, 2010.; Direktiva 2006/54/EZ Europskog parlamenta i Vijeća o provedbi načela jednakih mogućnosti i jednakog postupanja prema muškarcima i ženama u pitanjima zapošljavanja i rada (preinaka) (SL L 204, 2006.); Direktiva Vijeća 2004/113/EZ o provedbi načela jednakog postupanja prema muškarcima i ženama u pristupu i nabavi robe, odnosno pružanju usluga (SL L 373, 2004.).

35 Vijeće Europske unije (2020.), *Proposal for a Council Directive on implementing the principle of equal treatment between persons irrespective of religion or belief, disability, age or sexual orientation – Information from the Presidency on responses to its questionnaire* (Prijedlog direktive Vijeća o provedbi načela jednakog postupanja prema osobama bez obzira na njihovu vjeru ili uvjerenje, invaliditet, dob ili spolnu orijentaciju – Informacije predsjedništva o odgovorima na njegov upitnik), Bruxelles, 4. studenoga 2020.

isto tako dosljedno pokazuju da mnoge osobe svuda u EU-u doživljavaju višestruku i intersekcijску diskriminaciju na temelju različitih kombinacija osnova.

Intersekcijска diskriminacija odnosi se na situaciju u kojoj je istodobno na djelu više osnova koje se isprepliću na način da ih nije moguće odijeliti te dovode do posebnih vrsta diskriminacije. No stručnjaci u tom području prepoznaju da se rješavanjem problema diskriminacije iz perspektive samo jedne osnove ne mogu obuhvatiti različiti načini na koje osobe doživljavaju diskriminaciju u svakodnevnom životu. Međutim, ne postoji zaštita od intersekcijске diskriminacije u pravu Unije i svega je nekoliko država članica donijelo pravne odredbe koje se odnose na višestruku ili intersekcijску diskriminaciju.

Postoji i zabrinutost da pojava sustavne ili strukturne diskriminacije utječe na jednako postupanje. U Preporuci Vijeća o jednakosti, uključivanju i sudjelovanju Roma sustavna ili strukturna diskriminacija definirana je kao „oblik diskriminacije koji se očituje kroz nejednakosti koje proizlaze iz zakonodavstva, politike i prakse, ne namjerom već kao rezultat niza institucijskih čimbenika u pripremi, provedbi i reviziji zakonodavstva, politike i prakse”³⁶.

Podatci koje je prikupila Agencija otkrivaju dokaze o strukturnoj diskriminaciji u državama članicama, što je vidljivo iz nalaza o Romima i osobama afričkog podrijetla u istraživanju EU-MIDIS II i Istraživanju o Romima i skupini Travellers. Ti rezultati pokazuju da se osobe koje doživljavaju među najvišim stopama diskriminacije često suočavaju s visokim i natprosječnim stopama materijalne deprivacije.

- Znatan udio romskih ispitanika i njihove djece (80 %) živi s prihodom nižim od praga rizika od siromaštva u svojim zemljama, svaki četvrti Rom (27 %) i svako treće romsko dijete (30 %) živi u kućanstvu koje je doživjelo glad barem jednom u mjesecu prije provedbe istraživanja EU-MIDIS II, svaki treći Rom živi u stambenom objektu bez vode iz slavine, a svaki deseti živi u stambenom objektu bez električne energije. Na pitanje je li ukupan dohodak kućanstva dovoljan da spoje kraj s krajem, 92 % ispitanih Roma odgovara da nailaze na određene poteškoće u tom pogledu, s tim da 45 % njih nailazi na „velike poteškoće”³⁷.
- Svako četvrto dijete Roma i pripadnika skupine Travellers (23 %) u šest zemalja obuhvaćenih Istraživanjem FRA-e o Romima i skupini Travellers živi u kućanstvu pogođenom teškom materijalnom oskudicom, što je u suštini suprotnosti u odnosu na opću populaciju. To znači da si članovi kućanstva ne mogu priuštiti osnovne potrepštine kao što su zdrava hrana ili grijanje ili kasne s plaćanjem stanarine i ne mogu si priuštiti tjedan dana odmora godišnje³⁸.
- Više od svakog drugog (55 %) ispitanika afričkog podrijetla ima dohodak kućanstva ispod razine praga rizika od siromaštva nakon socijalnih transfera u zemlji u kojoj žive. Njihova stopa rizika od siromaštva visoka je kod ispitanika druge generacije (48 %) i ispitanika koji su građani (49 %) te je viša od stope za opću populaciju. Svaki drugi ispitanik afričkog podrijetla izjasnio se da živi u prenapućenom stambenom objektu (45 %), u usporedbi sa 17 % opće populacije u tadašnjih 28 država članica EU-a. Svaki deseti (12 %) od tih ispitanika živi u stambenoj oskudici, koja podrazumijeva život u stambenom objektu bez kade ili tuš-kabine i zahoda ili u stambenom objektu koji je premračan, čiji zidovi ili prozori trunu ili krov prokišnjava³⁹.

36 Vijeće Europske unije (2021.), *Preporuka Vijeća o jednakosti, uključivanju i sudjelovanju Roma*, Bruxelles, 2. ožujka 2021, str. 20.

37 FRA (2016.), *Second European Union Minorities and Discrimination Survey – Main results* (Drugo istraživanje Europske unije o manjinama i diskriminaciji – Glavni nalazi), Luxembourg, Ured za publikacije.

38 FRA (2020.), *Roma and Travellers in six countries – Roma and Travellers Survey* (Romi i skupina Travellers u šest zemalja – Istraživanje o Romima i skupini Travellers), Luxembourg, Ured za publikacije.

39 FRA (2018.), *Being Black in the EU* (Biti crnac u EU-u), Luxembourg, Ured za publikacije.

↑ MIŠLJENJE FRA-e2

Zakonodavac Unije i države članice trebali bi težiti osiguravanju usporedive, dosljedne i visoke razine zaštite od diskriminacije na temelju spola, rasnog ili etničkog podrijetla, vjere ili uvjerenja, invaliditeta, dobi ili spolne orijentacije u različitim područjima života. Pritom bi države članice mogle uzeti za primjer strategije i akcijske planove Europske komisije kojima se nastoji ostvariti Unija ravnopravnosti. Među ostalima to su Akcijski plan EU-a za antirasizam za razdoblje 2020.–2025., strateški okvir EU-a za jednakost, uključivanje i sudjelovanje Roma za razdoblje 2020.–2030., Strategija o ravnopravnosti LGBTIQ (lezbijke, homoseksualci, biseksualne, transrodne, interseksualne i queer osobe) osoba 2020.–2025., Strategija o pravima osoba s invaliditetom za razdoblje 2021.–2030., Akcijski plan za integraciju i uključivanje za razdoblje 2021.–2027. i Strategija za rodnu ravnopravnost za razdoblje 2020.–2025.

EU i njegove države članice trebali bi nastaviti istraživati sve potencijalne mogućnosti za deblokadu pregovora o predloženoj Direktivi o jednakom postupanju. Donošenjem te direktive bez daljnjeg odlaganja uklonila bi se umjetna hijerarhija osnova koja se stvorila u Uniji, osiguravajući pritom da EU i njegove države članice pružaju sveobuhvatnu i dosljednu zaštitu od diskriminacije na temelju vjere ili uvjerenja, invaliditeta, dobi ili spolne orijentacije u ključnim područjima života koja trenutačno nisu obuhvaćena sekundarnim zakonodavstvom EU-a.

Zakonodavac Unije trebao bi razmotriti proširivanje pojma diskriminacije kako bi se uključila interseksijska diskriminacija u postojeće i novo zakonodavstvo u području jednakosti i nediskriminacije. To bi omogućilo EU-u i državama članicama da ojačaju pravnu zaštitu od interseksijske diskriminacije, posebno za žene koje se suočavaju s diskriminacijom na temelju kombinacije različitih osnova za diskriminaciju.

PREPOZNAVANJE POTENCIJALNIH NOVIH NAČINA DISKRIMINACIJE

U posljednjih nekoliko godina došlo je do eksponencijalnog rasta upotrebe algoritama i umjetne inteligencije (UI) za donošenje odluka u različitim društvenim područjima. Agencija je, među ostalim akterima, istaknula da upotreba algoritama i umjetne inteligencije može znatno utjecati na načelo jednakog postupanja i nediskriminaciju. To je istaknula i stručna skupina EU-a na visokoj razini za umjetnu inteligenciju.

No razina znanja o potencijalu za diskriminaciju pri upotrebi algoritama i umjetne inteligencije znatno se razlikuje među korisnicima i mnogi od njih nisu svjesni kako takvi sustavi mogu dovesti do diskriminacije, nastaviti diskriminaciju ili je čak pojačati, posebno kad je riječ o neizravnoj diskriminaciji. Do takve diskriminacije dolazi kad naizgled neutralno pravilo stavlja u nepovoljan položaj osobu ili skupinu koje dijele iste značajke u usporedbi s drugim osobama, kako je opisano u Direktivi o rasnoj jednakosti i Direktivi o jednakosti pri zapošljavanju. Dokazi FRA-e, koji se temelje na objavljenim istraživanjima Agencije o umjetnoj inteligenciji, pokazuju da programeri i korisnici umjetne inteligencije u javnom i privatnom sektoru rijetko, ako uopće, detaljno procijene jesu li automatizirani sustavi kojima upravljaju diskriminatorni.

Međunarodne organizacije, EU i države članice prepoznaju važnost izazova upotrebe umjetne inteligencije na nediskriminatoran način i povećavanja jednakosti, a ne njezina smanjivanja, i u različitoj su mjeri aktivni u pogledu oblikovanja politika i izrade zakonodavstva o umjetnoj inteligenciji, koji bi isto tako trebali odgovarati na potrebu za nediskriminacijom. U svojoj Bijeloj knjizi o umjetnoj inteligenciji – Europski pristup izvrsnosti i izgradnji povjerenja⁴⁰, u kojoj se iznose planovi za mogući zakonodavni prijedlog, Europska komisija istaknula je da umjetna inteligencija stvara nekoliko rizika, uključujući rizik od diskriminacije na različitim zaštićenim osnovama. To je istaknuto i u **Akcijском planu EU-a za antirasizam za razdoblje 2020.–2025.**

Te inicijative i zabrinutosti ističu rizik od diskriminacije pri upotrebi umjetne inteligencije u različitim područjima života i potrebu za dodatnom regulacijom. Moguća široka primjena umjetne inteligencije može dovesti do diskriminacije u područjima života i na temeljima koji nisu obuhvaćeni postojećim sekundarnim pravom EU-a o suzbijanju diskriminacije.

↑ MIŠLJENJE FRA-e³

EU i države članice trebali bi detaljno procijeniti učinak sve većeg oslanjanja na algoritme i umjetnu inteligenciju pri donošenju odluka o jednakom postupanju i nediskriminaciji i uspostaviti odgovarajuće mjere zaštite temeljnih prava kako bi se taj učinak ograničio. To bi pridonijelo smanjenju rizika povezanih s ugrađivanjem mogućih diskriminatorskih pristranosti u algoritme i sustave umjetne inteligencije koji se upotrebljavaju pri donošenju odluka.

U tom bi pogledu EU trebao razmotriti i financiranje ciljanih istraživanja o diskriminaciji pri upotrebi umjetne inteligencije i algoritama.

⁴⁰ Europska komisija (2020.), **Bijela knjiga o umjetnoj inteligenciji – Europski pristup izvrsnosti i izgradnji povjerenja.**

NEPRIJAVLJIVANJE DISKRIMINACIJE I NEDOVOLJNA INFORMIRANOST O PRAVIMA

Podatci iz istraživanja FRA-e pokazuju da žrtve diskriminacije često ne prijavljuju takve slučajeve nikakvim tijelima iz niza razloga, među ostalim zato što ne znaju kome se obratiti. To se događa unatoč činjenici da u svim državama članicama postoje tijela za jednakost, kako se zahtijeva člankom 13. Direktive o rasnoj jednakosti, u kojoj se navodi i da je u nadležnosti takvih tijela „pružanje neovisne pomoći žrtvama diskriminacije pri pokretanju postupaka zbog diskriminacije”⁴¹.

Rezultati istraživanja FRA-e pokazuju visoke stope nedovoljnog prijavljivanja diskriminacije općenito i da tijela za jednakost u cijelom EU-u primaju manje prijave slučajeva diskriminacije nego druga mjesta na kojima se takvi slučajevi mogu prijaviti. To pokazuje da su postojeći postupci i sustavi za prijavu iskustava diskriminacije često neučinkoviti i ne pomažu uvijek žrtvama diskriminacije pri traženju pravne zaštite i pristupa pravosuđu.

Konkretno:

- rezultati svih istraživanja FRA-e pokazuju niske stope prijavljivanja slučajeva diskriminacije među svim ispitanim skupinama stanovništva⁴²;
- niske stope prijavljivanja dosljedne su tijekom vremena, u različitim državama i u svim skupinama stanovništva obuhvaćenima istraživanjima FRA-e, a prosječne su stope prijavljivanja među različitim skupinama stanovništva sljedeće:
 - ★ 12 % (2016., EU-MIDIS II);
 - ★ 23 % (2018., drugo istraživanje o antisemitizmu);
 - ★ 11 % (2019., Istraživanje EU LGBTI II (lezbijke, homoseksualci, biseksualne, transrodne i interseksualne osobe));
 - ★ 10 % (2019., Istraživanje o temeljnim pravima);
 - ★ 21 % (2019., Istraživanje o Romima i skupini Travellers);
- slučajevi diskriminacije zbog toga ostaju uglavnom nevidljivi institucijama, među ostalim tijelima za jednakost, koje imaju zakonsku obvezu pomoći žrtvama diskriminacije;
- podatci iz istraživanja EU-MIDIS II iz 2016. pokazuju da je većina pritužbi podnesena poslodavcu (36 %), dok je oko 13 % slučajeva prijavljeno sindikatima i odborima osoblja, a 17 % policiji kad su se odnosili na ulazak u noćni klub ili bar⁴³;
- samo 4 % slučajeva prijavljeno je tijelu za jednakost, što je zabrinjavajuće nizak postotak;
- iako su ukupne stope prijavljivanja diskriminacije niske, postoje razlike među državama članicama i ispitanim skupinama – žrtve diskriminacije na temelju etničkog ili imigrantskog podrijetla (uključujući Rome i skupinu Travellers) koje borave u Finskoj, Nizozemskoj, Irskoj, Švedskoj ili Danskoj (zemlje navedene broičanim redoslijedom) češće prijavljuju slučajeve diskriminacije nego ispitanici u drugim zemljama⁴⁴.

⁴¹ Za više informacija o tome kad su tijela za jednakost uspostavljena u državama članicama vidjeti *europski registar tijela za jednakost* koji održava Equinet.

⁴² FRA (2017.), *Second European Union Minorities and Discrimination Survey – Main results* (Drugo istraživanje Europske unije o manjinama i diskriminaciji – Glavni rezultati), Luxembourg, Ured za publikacije; FRA (2018.), *Experiences and perceptions of antisemitism – Second survey on discrimination and hate crime against Jews in the EU* (Iskustva i predodžbe o antisemitizmu – Drugo istraživanje o diskriminaciji i zločinima iz mržnje protiv Židova u EU-u), Luxembourg, Ured za publikacije; FRA (2020.), *Roma and Travellers in six countries – Roma and Travellers Survey* (Romi i Travellers u šest zemalja – Istraživanje o Romima i skupini Travellers), Luxembourg, Ured za publikacije; FRA (2020.), *EU-LGBTI II – A long way to go for LGBTI equality* (EU-LGBTI II – Dug put do jednakosti za LGBTI zajednicu), Luxembourg, Ured za publikacije; FRA (2019.), *Fundamental Rights Survey* (Istraživanje o temeljnim pravima).

⁴³ FRA (2017.), *Second European Union Minorities and Discrimination Survey – Main results* (Drugo istraživanje Europske unije o manjinama i diskriminaciji – Glavni rezultati), Luxembourg, Ured za publikacije, str. 22.

⁴⁴ FRA (2017.), *Second European Union Minorities and Discrimination Survey – Main results* (Drugo istraživanje Europske unije o manjinama i diskriminaciji – Glavni rezultati), Luxembourg, Ured za publikacije, str. 43.; FRA (2020.), *Roma and Travellers in six countries – Roma and Travellers Survey* (Romi i Travellers u šest zemalja – Istraživanje o Romima i skupini Travellers), Luxembourg, Ured za publikacije, str. 31.

Nizak ili visok broj prijavljenih slučajeva diskriminacije u državama članicama nije nužno odraz raširenosti ili prirode diskriminacije u tim državama članicama. Umjesto toga, broj prijavljenih slučajeva može biti pokazatelj spremnosti ljudi da prijave diskriminaciju, na koju utječe razina povjerenja u institucije i razina informiranosti o zakonodavstvu i pravima u području jednakosti te tijelima za jednakost.

Visok broj prijavljenih slučajeva diskriminacije ponekad može značiti da sustavi za prijavu dobro funkcioniraju, dok nizak broj prijavi može ukazivati na suprotno. Nadalje, promjene u stopama prijavi na godišnjoj razini ne ukazuju nužno na promjene u raširenosti diskriminacije. Umjesto toga, one mogu odražavati promjene u sustavima za prijavljivanje, povećanu spremnost i mogućnost žrtava i svjedoka da prijave slučajeve diskriminacije ili poboljšanu sposobnost nadležnih tijela da riješe takve slučajeve na odgovarajući način.

Podatci iz istraživanja FRA-e pokazuju da su glavni razlozi za neprijavlivanje, među ostalim, sljedeći:

- U svim istraživanjima FRA-e kao glavni razlog za neprijavlivanje slučajeva diskriminacije bio je vjerovanje da se ništa ne bi dogodilo ili promijenilo kad bi se prijavio slučaj. Taj razlog navelo je:
 - ★ 52 % ispitanika u drugom istraživanju o antisemitizmu koji nisu prijavili zadnji slučaj diskriminacije⁴⁵;
 - ★ 41 % žrtava diskriminacije u Istraživanju EU LGBTI II⁴⁶;
 - ★ 35 % žrtava diskriminacije na temelju etničkog ili migrantskog podrijetla u istraživanju EU-MIDIS II⁴⁷;
 - ★ više od 36 % ispitanika iz općeg stanovništva u Istraživanju o temeljnim pravima koji nisu prijavili zadnji slučaj diskriminacije koji su doživjeli⁴⁸.
- Još su neki od često navedenih razloga za neprijavlivanje vjerovanje da nije lako dokazati diskriminaciju i da slučaj možda nije dovoljno ozbiljan ili da nije vrijedan prijavljivanja.

Prema nalazima iz FRA-ina Istraživanja EU LGBTI II, dodatni razlozi za neprijavlivanje uključuju sljedeće:

- ★ mišljenje da diskriminacija nije vrijedna prijavljivanja jer se stalno događa (33 %);
- ★ neke osobe ne žele otkriti da su pripadnici LGBTI zajednice (21 %);
- ★ manjak povjerenja u nadležna tijela (21 %);
- ★ zabrinutost da slučaj neće biti ozbiljno shvaćen (23 %);
- ★ nedostatak informacija o tome gdje se ili kako slučajevi prijavljuju (15 %);
- ★ nemogućnost bavljenja prijavljivanjem zbog povrijeđenosti, traume i prevelikog stresa (13 %)⁴⁹.

Ti nalazi pokazuju različite razine djelotvornosti postojećih zakona, politika i tijela kojima je cilj borba protiv diskriminacije i osiguravanje jednakosti za sve u državama članicama. Ukazuju i na različite razine informiranosti o pravima među različitim skupinama ispitanika u različitim zemljama. Za razliku od nalaza za opće stanovništvo, podatci iz istraživanja FRA-e pokazuju da su tijela za jednakost i dalje uglavnom nepoznata među skupinama stanovništva kojima prijete rizik od diskriminacije, kao što su pripadnici etničkih manjina ili imigranti. Osim toga, informiranost o zakonodavstvu o suzbijanju diskriminacije i mogućim mehanizmima pravne zaštite, uključujući tijela za jednakost, znatno se razlikuje među ispitanim državama i skupinama.

45 FRA (2018.), *Experiences and perceptions of antisemitism – Second survey on discrimination and hate crime against Jews in the EU* (Iskustva i predodžbe o antisemitizmu – Drugo istraživanje o diskriminaciji i zločinima iz mržnje protiv Židova u EU-u), Luxembourg, Ured za publikacije, str. 59.

46 FRA (2020.), *EU-LGBTI II – A long way to go for LGBTI equality* (EU-LGBTI II – Dug put do jednakosti za LGBTI zajednicu), Luxembourg, Ured za publikacije, str. 37.

47 FRA (2017.), *Second European Union Minorities and Discrimination Survey – Main results* (Drugog istraživanje Europske unije o manjinama i diskriminaciji – Glavni rezultati), Luxembourg, Ured za publikacije, str. 49.

48 FRA (2020.), *What do fundamental rights mean for people in the EU? Fundamental Rights Survey 2019* (Što građanima EU-a znače temeljna prava? Istraživanje o temeljnim pravima 2019.), Luxembourg, Ured za publikacije.

49 FRA (2020.), *EU-LGBTI II – A long way to go for LGBTI equality* (EU-LGBTI II – Dug put do jednakosti za LGBTI zajednicu), Luxembourg, Ured za publikacije, str. 37.

- Prosječna razina informiranosti o tome da je diskriminacija nezakonita relativno je visoka (67 %) među ispitanicima u istraživanju EU-MIDIS II⁵⁰.
- Za razliku od toga, razina informiranosti ispitanika u istraživanju EU-MIDIS II o bilo kakvim organizacijama, uključujući tijela za jednakost, koje pružaju potporu ili savjetovanje žrtvama diskriminacije vrlo je niska: 71 % ispitanika ne zna ni za jednu takvu organizaciju, a 62 % ne prepoznaje naziv nijednog tijela za jednakost u svojoj zemlji⁵¹.
- Razina informiranosti o tijelima za jednakost među općim stanovništvom relativno je visoka u usporedbi s pripadnicima etničkih manjina ili imigrantima i njihovim izravnim potomcima. U prosjeku u 27 država članica EU-a (EU-27) tri od pet ispitanika (61 %) u istraživanju o temeljnim pravima zna da postoji barem jedno tijelo za jednakost u njihovoj zemlji, što uključuje informiranost o tijelima za jednakost koja se bave diskriminacijom na temelju rasnog i etničkog podrijetla i roda. Više od polovine (52 %) svih ispitanika zna da postoji tijelo za jednakost koje se bavi diskriminacijom na temelju rasnog ili etničkog podrijetla⁵².
- Međutim, taj je udio manji među ljudima koji nisu građani zemlje obuhvaćene istraživanjem (34 %) nego među građanima (53 %). Slično tome, 45 % ispitanika u istraživanju o temeljnim pravima koji su naveli da pripadaju etničkoj manjini zna da postoji tijelo za jednakost koje se bavi diskriminacijom na temelju rasnog ili etničkog podrijetla, dok taj postotak među onima koji se ne smatraju pripadnicima etničke manjine iznosi 53 %⁵³.
- Rezultati istraživanja o temeljnim pravima nadalje pokazuju da se u EU-27 razina informiranosti općeg stanovništva o tijelima za jednakost donekle razlikuje ovisno o invaliditetu. O postojanju tijela za jednakost informirano je više od polovine (55 %) ispitanika čije su svakodnevne aktivnosti znatno ograničene, 57 % ispitanika čije su aktivnosti ograničene, ali ne znatno, i 63 % ispitanika čije aktivnosti nisu uopće ograničene.
- Ukupno gledajući i u različitim istraživanjima FRA-e pokazalo se da se informiranost ispitanika o postojanju tijela za jednakost razlikuje ovisno o razini obrazovanja, odnosno da su ispitanici s nižim razinama obrazovanja obično manje upoznati s takvim institucijama.
- Čak i kad je razina informiranosti o određenim tijelima za jednakost viša (npr. u slučaju općeg stanovništva i LGBTI osoba)⁵⁴, to nije povezano sa znatno većom stopom prijavljivanja.
- Podatci Agencije za temeljna prava o tijelima za jednakost pokazuju da ta tijela u Češkoj, Danskoj, Irskoj, Latviji, Poljskoj i Švedskoj imaju više osoblja i veći proračun u odnosu na stanovništvo u usporedbi s drugim zemljama, a 50 % ili više ispitanika u FRA-inom istraživanju EU-MIDIS II zna da postoje tijela za jednakost u tim zemljama (osim Irske i Švedske, u kojima je razina informiranosti malo niža i iznosi oko 40 %).
- Za usporedbu, podatci Agencije pokazuju da tijela za jednakost u Austriji, Bugarskoj, Grčkoj, Italiji, Luksemburgu, Mađarskoj, Malti, Nizozemskoj, Njemačkoj, Rumunjskoj, Sloveniji i Španjolskoj imaju manje osoblja i manji proračun u odnosu na stanovništvo, a 30 % ili manje ispitanika iz tih zemalja u istraživanju FRA-e EU-MIDIS II zna da u tim zemljama postoje tijela za jednakost.

Niska razina informiranosti o tijelima za jednakost narušava važnu ulogu koju bi ta tijela trebala imati u pružanju pomoći žrtvama diskriminacije. Dostupni dokazi potvrđuju povezanost resursa (osoblja i proračuna) dodijeljenih tijelima za jednakost i informiranosti stanovništva o tim tijelima. To ukazuje na to da će pravno i finansijski jača tijela za jednakost vjerojatno učinkovitije pridonijeti povećanju razine informiranosti o pravima potencijalnih žrtava i svjedoka

50 FRA (2017.), *Second European Union Minorities and Discrimination Survey – Main results* (Drugo istraživanje Europske unije o manjinama i diskriminaciji – Glavni rezultati), Luxembourg, Ured za publikacije, str. 55.

51 Ibid., str. 51.-53.

52 FRA (2020.), *What do fundamental rights mean for people in the EU? Fundamental Rights Survey* (Što temeljna prava znače ljudima u EU-u? Istraživanje o temeljnim pravima), Luxembourg, Ured za publikacije.

53 Ibid.

54 FRA (2020.), *What do fundamental rights mean for people in the EU? Fundamental Rights Survey 2019* (Što građanima EU-a znače temeljna prava? Istraživanje o temeljnim pravima 2019.), Luxembourg, Ured za publikacije; FRA (2020.), *EU LGBTI II – A long way to go for LGBTI equality* (EU LGBTI II – Dug put do jednakosti za LGBTI zajednicu), Luxembourg, Ured za publikacije, str. 35.-37.

diskriminacije. To uključuje njihovu sposobnost da provedu ciljane mjere i dopru do osoba ili skupina izloženih najvećem riziku od diskriminacije.

No valja istaknuti da viša razina informiranosti o tijelima za jednakost nije nužno uvijek povezana s većom stopom prijavljivanja tim tijelima. To vrijedi čak i za neka tijela koja imaju najbolje omjere ljudskih i finansijskih resursa u odnosu na broj stanovnika u zemljama u kojima su osnovana.

EU i njegove države članice počeli su poduzimati konkretne mjere za poticanje prijavljivanja zločina iz mržnje, kao jednog od najtežih oblika diskriminacije, nadležnim tijelima⁵⁵. U ožujku 2021. Skupina EU-a na visokoj razini za suzbijanje rasizma, ksenofobije i ostalih oblika netolerancije podržala je niz ključnih vodećih načela u cilju poticanja žrtava da prijavljuju zločine iz mržnje tijelima za izvršavanje zakonodavstva⁵⁶. U okviru aktivnosti koje omogućuje FRA ta je načela razvila Radna skupina za evidentiranje zločina iz mržnje, prikupljanje podataka o njima i poticanje prijavljivanja takvih zločina.

Neki aspekti ključnih vodećih načela za poticanje prijavljivanja zločina iz mržnje relevantni su u kontekstu poticanja prijavljivanja diskriminacije tijelima za jednakost, unatoč činjenici da su zločini iz mržnje izričito obuhvaćeni nadležnošću nekoliko tijela za jednakost, što se obično rješava u skladu odredbama kaznenog zakona.

Načela 5., 6., 8. i 9. od posebnog su interesa u kontekstu poticanja prijavljivanja tijelima za jednakost. Ta se načela u širem smislu odnose na:

- uspostavu strukturne i formalne suradnje tijela za jednakost, policije i organizacija civilnog društva, među ostalim i uspostavu učinkovitih sustava upućivanja;
- uspostavu pristupačnih kanala za prijavljivanje za žrtve i svjedoke, kao što je prijavljivanje trećih strana;
- pružanje informacija prilagođenih pojedincima koji su izloženi riziku od viktimizacije motivirane predrasudama.

Žrtve zločina i uznemiravanja motiviranih predrasudama mogu tijelima za jednakost prijaviti slučajeve koji ne ispunjavaju kriterije za svrstavanje u kaznena djela. Formalizirani i učinkoviti protokoli upućivanja među nadležnim tijelima, ovisno o njihovoj nadležnosti u određenim slučajevima, važan su korak za žrtve diskriminacije u traženju potpore i pravne i druge zaštite. Takva međuinstitucijska suradnja obuhvaća informiranje općeg stanovništva i osoba kojima najviše prijete rizik od diskriminacije o njihovim pravima i tijelima za jednakost.

55 FRA (2012.), *Making hate crime visible in the European Union: Acknowledging victims' rights* (Kako zločine iz mržnje učiniti vidljivima u Europskoj uniji: priznavanje prava žrtava), Luxembourg, Ured za publikacije.

56 Europska komisija, Skupina EU-a na visokoj razini za suzbijanje rasizma, ksenofobije i ostalih oblika netolerancije, Radna skupina za evidentiranje zločina iz mržnje, prikupljanje podataka o njima i poticanje prijavljivanja takvih zločina (2021.), *Key guiding principles on encouraging reporting of hate crime – The role of law enforcement and relevant authorities* (Ključna vodeća načela za poticanje prijavljivanja zločina iz mržnje – Uloga tijela za izvršavanje zakonodavstva i drugih relevantnih tijela), Luxembourg, Ured za publikacije.

↑ MIŠLJENJE FRA-e4

Europska komisija i države članice EU-a trebale bi razmotriti izradu posebnih vodećih načela za poticanje prijavljivanja diskriminacije tijelima za jednakost u okviru aktivnosti Skupine EU-a na visokoj razini za nediskriminaciju, jednakost i raznolikost i u bliskoj suradnji s Equinetom, tijelima za jednakost i relevantnim organizacijama civilnog društva.

Kako bi potaknuli prijavljivanje, EU i države članice trebali bi razmotriti prenošenje iskustava iz aktivnosti koje omogućuje FRA za poticanje prijavljivanja zločina iz mržnje u okviru Skupine EU-a na visokoj razini za suzbijanje rasizma, ksenofobije i ostalih oblika netolerancije u kontekstu poticanja prijavljivanja slučajeva diskriminacije tijelima za jednakost. Ključna vodeća načela za poticanje prijavljivanja zločina iz mržnje, koja je Skupina podržala, mogla bi se prilagoditi u kontekstu prijavljivanja diskriminacije tijelima za jednakost, konkretno na sljedeće načine:

- uspostavom učinkovitih sustava upućivanja među tijelima za jednakost, policijom i organizacijama civilnog društva;
- pružanjem pristupačnih kanala za prijavljivanje, uključujući prijavljivanje trećih strana;
- pružanjem informacija prilagođenih osobama koje su izložene riziku od diskriminacije.

Države članice trebale bi prionuti osiguravanju sredstava potrebnih za informiranje javnosti o postojanju tijela za jednakost i njihovim nadležnostima, osobito među skupinama stanovništva koje su u riziku od diskriminacije, kao i među općim stanovništvom.

Europska komisija i države članice trebale bi poticati neovisna ispitivanja onih skupina stanovništva koje su najviše pogođene diskriminacijom kako bi se istražili različiti čimbenici koji mogu utjecati na odluku osobe o tome hoće li prijaviti slučaj tijelima za jednakost ili ne.

Države članice EU-a trebale bi poraditi na informiranju javnosti o zakonodavstvu o suzbijanju diskriminacije i relevantnim mehanizmima pravne zaštite, osobito među skupinama stanovništva koje su u riziku od diskriminacije, u skladu s člankom 10. Direktive o rasnoj jednakosti i člankom 12. Direktive o jednakosti pri zapošljavanju.

Države članice EU-a trebale bi nastojati više primjenjivati alate kao što su obveza jednakosti u javnom sektoru i procjene učinka na jednakost kako bi se osigurala provedba načela jednakog postupanja.

PROMJENE U ULOZI TIJELÂ ZA JEDNAKOST

Za učinkovitu provedbu postojećeg zakonodavstva potrebne su odgovarajuće strukture i mehanizmi za poboljšanje razine poštovanja zakona i povjerenja u tijela koja promiču jednakost. U tom je smislu ključna učinkovitost tijelâ za jednakost.

Prema članku 13. Direktive o rasnoj jednakosti „države članice određuju jedno ili više tijela za promicanje jednakog postupanja prema svim osobama bez diskriminacije na temelju rasnog ili etničkog podrijetla. Ta tijela mogu biti dio tijela koja su na nacionalnoj razini nadležna za zaštitu ljudskih prava ili za zaštitu prava pojedinaca“.

Prema odredbama te direktive u nadležnost tijela za jednakost trebalo bi ulaziti pružanje neovisne pomoći žrtvama diskriminacije pri pokretanju postupaka zbog diskriminacije, vođenje neovisnih istraživanja koja se odnose na diskriminaciju, objavljivanje neovisnih izvješća te izrada preporuka o svim problemima s diskriminacijom. Direktiva ostavlja državama članicama veliku slobodu u uspostavi tijela za jednakost u skladu s njihovim institucijskim tradicijama i mehanizmima.

Europska komisija objavila je 2018. preporuku o standardima za tijela za jednakost u kojoj se utvrđuju tri područja u kojima bi države članice mogle provesti mjere koje omogućuju tijelima za jednakost da u potpunosti promiču jednako postupanje i učinkovito obavljaju zadaće koje su im dodijeljene u skladu s pravom Unije. Predmetna su područja njihova nadležnost, neovisnost i učinkovitost, te način na koji surađuju međusobno, s javnim tijelima i drugim organizacijama.

Kao što napominje Europska komisija⁵⁷, uloga i status tijela za jednakost i dalje se znatno razlikuju među državama članicama i postoji velika raznolikost u njihovoj strukturi, osnovama diskriminacije i područjima života obuhvaćenima njihovom nadležnošću, funkcijama, neovisnosti te ljudskim, financijskim i tehničkim resursima koji su im dostupni. Ta neusklađenost među tijelima za jednakost u državama članicama dovodi do nedostataka u zaštiti od diskriminacije u EU-u. Unatoč Preporuci Europske komisije o standardima za tijela za jednakost, donesenoj 2018., kojoj je bio cilj ukloniti neke od tih nedostataka, činjenica da i dalje postoje razlike među tijelima za jednakost potvrđuje da ima prostora za usklađivanje uloge i položaja tijela za jednakost u EU-u i za jačanje njihovih nadležnosti.

Europska komisija najavila je u Akcijskom planu EU-a za antirasizam za razdoblje 2020.–2025. i da će razmotriti mogućnost predlaganja novog zakonodavstva kako bi se osnažila tijela za jednakost do 2022.

Equinet je razvio dva skupa pokazatelja koji mogu biti korisni u radu EU-a i njegovih država članica na jačanju tijelâ za jednakost.

Skup pokazatelja o nadležnosti usmjeren je na osnove diskriminacije i područja života obuhvaćene nadležnošću tijelâ za jednakost, njihovu prirodu i opseg njihove nadležnosti u pogledu pružanja neovisne pomoći žrtvama diskriminacije, njihove ovlasti za odlučivanje i sposobnost provođenja anketa i istraživanja te njihovu savjetodavnu funkciju.

Skup pokazatelja o neovisnosti usmjeren je na pravni okvir za uspostavu tijela za jednakost, njihovu sposobnost obavljanja svojih funkcija bez uplitanja, proračun i resurse koji su im dodijeljeni te imenovanje i odgovornost vodstva tijela za jednakost.

Važna uloga tijela za jednakost u provedbi načela jednakog postupanja očituje se i u ulogama dodijeljenima tijelima za jednakost u različitim inicijativama EU-a, točnije Akcijskom planu EU-a za antirasizam za razdoblje 2020.–2025.⁵⁸, Strategiji EU-a za prava žrtava⁵⁹, Preporuci Vijeća o jednakosti, uključivanju i sudjelovanju Roma⁶⁰, Prijedlogu uredbe o određivanju

57 Europska komisija (2021.), *Commission Staff Working Document – Equality bodies and the implementation of the Commission Recommendation on standards for equality bodies* (Radni dokument službi Komisije – Tijela za jednakost i provedba Preporuke Komisije o standardima za tijela za jednakost), SWD(2021) 63 final, Bruxelles, 19. ožujka 2021.

58 Europska komisija (2020.), *A Union of equality – EU anti-racism action plan 2020–2025* (Unija ravnopravnosti: Akcijski plan EU-a za antirasizam za razdoblje 2020.–2025.), COM(2020) 565 final, Bruxelles, 18. rujna 2020.

59 Europska komisija (2020.), *EU strategy on victims' rights (2020–2025)* (Strategija EU-a za prava žrtava (2020.–2025.)), COM(2020) 258 final, Bruxelles, 24. lipnja 2020.

60 Vijeće Europske unije (2021.), *Council Recommendation on Roma equality, inclusion and participation* (Preporuka Vijeća o jednakosti, uključivanju i sudjelovanju Roma), Bruxelles, 2. ožujka 2021.

zajedničkih odredbi o fondovima EU-a za razdoblje 2021.–2027. (Uredba o zajedničkim odredbama)⁶¹, i prijedlogu obvezujućih mjera za transparentnost plaća⁶². Njima se tijelima za jednakost dodjeljuju aktivne uloge kojima se ta tijela potiču da raspodijele sredstva na način koji omogućuje učinkovito i neovisno obavljanje njihovih zadaća.

Točnije, Uredbom o zajedničkim odredbama predviđa se sudjelovanje tijela za jednakost u odborima za praćenje programa koji se financiraju sredstvima EU-a. Ti će odbori biti odgovorni za ispitivanje usklađenosti programa koji se financiraju sredstvima EU-a s uvjetima koji omogućuju provedbu koji su nužni za pristup i korištenje sredstvima EU-a tijekom programskog razdoblja.

↑ MIŠLJENJE FRA-e5

Države članice EU-a trebale bi osigurati da tijela za jednakost mogu učinkovito ispunjavati svoje zadaće iz Direktive o rasnoj jednakosti s obzirom na uloge koje su im dodijeljene Akcijskim planom EU-a za antirasizam, Strategijom EU-a za prava žrtava, Preporukom Vijeća o jednakosti, uključivanju i sudjelovanju Roma, Prijedlogom uredbe o određivanju zajedničkih odredbi o fondovima EU-a za razdoblje 2021.–2027. i prijedlogom obvezujućih mjera za transparentnost plaća.

To znači da tijelima za jednakost treba dati dovoljno široku nadležnost i dodijeliti odgovarajuće ljudske, financijske i tehničke resurse kako bi mogla učinkovito i neovisno obavljati sve svoje zakonom propisane zadaće. Ta se potreba ističe i u izvješću Europske komisije iz 2021. o primjeni Direktive o rasnoj jednakosti i Direktive o jednakosti pri zapošljavanju.

Pritom bi države članice trebale voditi računa o Preporuci Europske komisije (EU) 2018/951 iz lipnja 2018. o standardima za tijela za jednakost. To uključuje omogućivanje tijelima za jednakost da primaju i rješavaju pritužbe (uključujući pritužbe trećih strana) i pomažu žrtvama diskriminacije, objavljuju neovisna izvješća i preporuke o bilo kojim pitanjima povezanim s diskriminacijom, prikupljaju podatke neovisnim anketama, što pridonosi jačanju baze dokaza za praćenje razina diskriminacije, i promiču informiranost o postojanju tijela za jednakost među stanovništvom u službi kojeg su uspostavljena.

Države članice potiče se da u potpunosti provedu mjere iz Preporuke Europske komisije o standardima za tijela za jednakost kako bi osigurale da ta tijela mogu ostvariti svoj golemi potencijal i promicati jednako postupanje u praksi.

Osim toga, Europsku komisiju potiče se da do 2022. predloži novo zakonodavstvo za jačanje tijela za jednakost, kako je predviđeno Akcijskim planom EU-a za antirasizam za razdoblje 2020.–2025. Nejednaka razina zaštite od diskriminacije u EU-u koja je rezultat različitih ustroja tijela za jednakost argument je u prilog takvom zakonodavstvu, osobito s obzirom na to da je jednakost jedna od temeljnih vrijednosti Unije.

61 Europska komisija (2018.), *Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council laying down common provisions on the European Regional Development Fund, the European Social Fund Plus, the Cohesion Fund, and the European Maritime and Fisheries Fund and financial rules for those and for the Asylum and Migration Fund, the Internal Security Fund and the Border Management and Visa Instrument* (Prijedlog uredbe Europskog parlamenta i Vijeća o utvrđivanju zajedničkih odredbi o Europskom fondu za regionalni razvoj, Europskom socijalnom fondu plus, Kohezijskom fondu i Europskom fondu za pomorstvo i ribarstvo i financijskih pravila za njih i za Fond za azil i migracije, Fond za unutarnju sigurnost i Instrument za upravljanje granicama i vize), COM(2018) 375 final, Bruxelles, 29. svibnja 2018.

62 Europska komisija (2021.), *Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council to strengthen the application of the principle of equal pay for equal work or work of equal value between men and women through pay transparency and enforcement mechanisms* (Prijedlog direktive Europskog parlamenta i Vijeća o jačanju primjene načela jednake plaće za jednak rad ili rad jednake vrijednosti za muškarce i žene putem transparentnosti plaća i provedbenih mehanizama), COM(2021) 93 final, Bruxelles, 4. ožujka 2021.

S obzirom na raznolikost pravnih tradicija i sustava u državama članicama potiče se nastavak razmjene primjera iz prakse kako bi se utvrdilo kako bi se mjere za jačanje tijela za jednakost koje se provode u jednoj zemlji mogle prenijeti u drugu. Države članice mogle bi zatražiti pomoć Europske komisije, Agencije za temeljna prava i Equineta kako bi se olakšala razmjena primjera iz prakse.

Države članice potiče se da primijene pokazatelje koje je razvio Equinet za mjerenje usklađenosti sa standardima za tijela za jednakost i da donesu odgovarajuće mjere za jačanje tih tijela.

EU bi trebao osigurati da su Equinetu dodijeljeni odgovarajući ljudski, tehnički i financijski resursi kako bi mogao dalje razvijati svoje skupove pokazatelja i osiguravati njihovu provedbu te pomagati Europskoj komisiji, državama članicama i tijelima za jednakost u praćenju praktične provedbe Preporuke o standardima za tijela za jednakost. Time bi se pridonijelo jačanju tijela za jednakost.

PROMICANJE PRIKUPLJANJA I UPOTREBE PODATAKA O JEDNAKOSTI, UKLJUČUJUĆI PRAVILNU PROVEDBU OPĆE UREDBE O ZAŠTITI PODATAKA

Prema Europskom priručniku o podacima o jednakosti⁶³, „podatci o jednakosti” odnose se na bilo koje informacije koje su korisne za opisivanje i analiziranje stanja jednakosti. Takvi su podatci neophodni za ocjenu utemeljenu na dokazima koja se odnosi na provedbu politika za borbu protiv diskriminacije na razini EU-a i država članica te osnaživanje skupina stanovništva izloženih riziku od diskriminacije.

Ako se prikupljaju sustavno i redovito, takve su informacije ključne u pomaganju državama članicama da procijene svoju usklađenost s obvezama u području ljudskih prava. Osim toga, omogućuju oblikovateljima politika da prate kretanja i rezultate primjene zakonodavstva, politika i mjera koje EU i njegove države članice donose u cilju promicanja jednakog postupanja. U tom kontekstu Europski revizorski sud u svojem posebnom izvješću iz 2016. pod nazivom **EU policy initiatives and financial support for Roma integration** (Političke inicijative i financijska potpora EU-a za integraciju Roma) pozvao je Europsku komisiju da radi s državama članicama na razvoju zajedničke metodologije i da ih potiče na prikupljanje statističkih podataka o etničkom podrijetlu⁶⁴. Kao odgovor na to Europska komisija i Agencija za temeljna prava surađivale su s nacionalnim kontaktnim točkama za Rome u radnoj skupini koja je razvila okvir pokazatelja jednakosti, uključenosti i sudjelovanja Roma i popunila ga podacima. Taj je postupak u tijeku.

Zasad samo mali broj država članica ima sveobuhvatne sustave ili koordiniran pristup za prikupljanje i upotrebu podataka o jednakosti, kako je napomenuto u Smjernicama za unapređenje prikupljanja i uporabe podataka o jednakosti, koje je 2018. podržala Skupina Europske komisije na visokoj razini za nediskriminaciju, jednakost i raznolikost⁶⁵. Posebna podskupina za podatke o jednakosti, koju podupire FRA, razvila je te smjernice kako bi pružila konkretne smjernice za poboljšanje prikupljanja i upotrebe podataka o jednakosti na nacionalnoj razini.

Te se smjernice odnose na institucijsku, strukturnu i operativnu dimenziju prikupljanja i upotrebe podataka o jednakosti i neke su ih države članice već počele provoditi. Smjernice su dopunjene **zbirkom obećavajućih primjera prakse**⁶⁶ i dijagnostičkim alatom za mapiranje.

Podskupina za podatke o jednakosti utvrdila je niz izazova u upotrebi i prikupljanju podataka o jednakosti koji su zajednički mnogim državama članicama, uključujući neravnotežu u osnovama diskriminacije i područjima života za koje se prikupljaju podatci; nedostatak dosljednosti i koherentnosti definicija, klasifikacija i kategorizacija, što utječe na usporedivost statističkih podataka o jednakosti među državama članicama i unutar njih; nedovoljno savjetovanja s relevantnim dionicima i zahvaćenim skupinama pri osmišljavanju i provedbi prikupljanja podataka; povremeno prikupljanje podataka koje ne omogućuje analizu trendova tijekom vremena; i netočno tumačenje okvirâ zaštite podataka kad se odnose na podatke o jednakosti.

Taj nedostatak podataka znači da EU i države članice nemaju potpunu sliku kad pristupaju razmatranju iskustava milijuna ljudi u cijelom EU-u, koji doživljavaju diskriminaciju na temelju različitih osnova i u različitim područjima života. Nadalje, manjak relevantnih podataka koji proizlazi iz takve situacije onemogućuje EU-u i državama članicama da učinkovito prate stanje jednakosti. Podatci o jednakosti mogu i pridonijeti poboljšanju procjene moguće diskriminacije

63 Europska komisija (2016.), **European handbook on equality data** (Europski priručnik o podacima o jednakosti), Luxembourg, Ured za publikacije, str. 15.

64 Europski revizorski sud (2016.), **EU policy initiatives and financial support for Roma integration: Significant progress made over the last decade, but additional efforts needed on the ground** (Političke inicijative i financijska potpora EU-a za integraciju Roma: tijekom posljednjeg desetljeća postignut je znatan napredak, ali potrebni su dodatni napor na terenu), Luxembourg, Ured za publikacije.

65 Europska komisija, Skupina na visokoj razini za nediskriminaciju, jednakost i raznolikost, podskupina za podatke o jednakosti (2018.), **Guidelines on improving the collection and use of equality data** (Smjernice za unapređenje prikupljanja i uporabe podataka o jednakosti), Bruxelles, Europska komisija.

66 FRA (2020.), **Compendium of practices for equality data collection** (Zbirka praksi za prikupljanje podataka o jednakosti).

i pristranosti u situaciji kad se u postupku odlučivanja sve više upotrebljavaju algoritmi i umjetna inteligencija.

Nedostatak pouzdanih i sustavno prikupljenih podataka o jednakosti u kombinaciji s vrlo malim brojem slučajeva diskriminacije prijavljenih relevantnim ili nadležnim tijelima i sudovima onemogućuje stvaranje potpune slike o stvarnom stanju diskriminacije u EU-u. Kako je napomenuto u prvoj smjernici o podacima o jednakosti, nacionalni zavod za statistiku, tijelo za jednakost ili istraživački institut mogli bi mapirati „postojeće izvore podataka o jednakosti u državama članicama [...] i utvrditi referentnu točku za sustavniji pristup prikupljanju podataka o jednakosti”⁶⁷.

Kako bi se uklonili nedostaci utvrđeni takvim mapiranjem, u drugoj smjernici o podacima o jednakosti predlaže se da relevantna tijela uspostave međuinstitucijsku radnu skupinu koja se sastoji od, primjerice, „ministarstava, nacionalnih zavoda za statistiku, tijela za jednakost, nacionalnih institucija za ljudska prava, istraživačkih institucija i znanstvene zajednice te drugih relevantnih aktera i pružatelja podataka kao što su predstavnici relevantnih lokalnih tijela, pravosuđa, policije itd.”⁶⁸.

Ured Visokog povjerenika Ujedinjenih naroda za ljudska prava u svojim smjernicama iz 2018. o prikupljanju i razvrstavanju podataka radi praćenja napretka u ostvarivanju ciljeva Programa održivog razvoja do 2030. (**guidance note to data collection and disaggregation for monitoring progress in achieving the goals of the 2030 Agenda for Sustainable Development**) naglašava načelo „nenanošenja štete” u području ljudskih prava⁶⁹. Kao što je potvrđeno u Smjernicama za unapređenje prikupljanja i uporabe podataka o jednakosti, „nenanošenje štete” znači da nijedna aktivnost prikupljanja podataka ne smije stvoriti ili pogoršati postojeću diskriminaciju, pristranost ili stereotipe i da bi se prikupljeni podatci trebali upotrebljavati u korist skupina koje opisuju i društva u cjelini⁷⁰.

↑ MIŠLJENJE FRA-e6

Države članice EU-a trebale bi osigurati sustavno prikupljanje pouzdanih, valjanih i usporedivih podataka o jednakosti koji su razvrstani s obzirom na spol, rasno ili etničko podrijetlo, vjeru ili uvjerenja, invaliditet, dob ili spolnu orijentaciju. Države članice trebale bi prikupljati te podatke na načine opisane u nastavku na temelju samoidentifikacije osoba izloženih riziku od diskriminacije. Organizacije civilnog društva koje zastupaju te skupine stanovništva trebale bi pridonijeti razvoju relevantnih definicija i pokazatelja.

Države članice trebale bi iskoristiti najširi mogući raspon izvora podataka o jednakosti, uključujući, na nacionalnoj razini i uz podatke Agencije za temeljna prava, popise stanovništva, administrativne registre, ankete kućanstava i pojedinaca, istraživanja o viktimizaciji, ankete o stavovima, podatke o pritužbama i istraživanja tijela za jednakost, situacijsko testiranje, praćenje raznolikosti koje provode poslodavci i pružatelji usluga te podatke dobivene primjenom kvalitativnih istraživačkih strategija, kao što su studije slučaja, detaljni razgovori i razgovori sa stručnjacima.

67 Europska komisija, Skupina na visokoj razini za nediskriminaciju, jednakost i raznolikost, podskupina za podatke o jednakosti (2018.), *Guidelines on improving the collection and use of equality data* (Smjernice za unapređenje prikupljanja i uporabe podataka o jednakosti), Bruxelles, Europska komisija, str. 9.

68 Ibid., str. 10.

69 Ured Visokog povjerenika Ujedinjenih naroda za ljudska prava (2018.), *A human rights-based approach to data – Leaving no one behind in the 2030 agenda for sustainable development* (Pristup prikupljanju podataka koji se temelji na ljudskim pravima – Nitko ne smije biti zapostavljen u okviru Programa održivog razvoja do 2030.), New York, Ujedinjeni narodi.

70 Europska komisija, Skupina na visokoj razini za nediskriminaciju, jednakost i raznolikost, podskupina za podatke o jednakosti (2018.), *Guidelines on improving the collection and use of equality data* (Smjernice za unapređenje prikupljanja i uporabe podataka o jednakosti), Bruxelles, Europska komisija, str. 4.

Države članice trebale bi poboljšati redovito i sveobuhvatno prikupljanje podataka o jednakosti u okviru nacionalnih zavoda za statistiku i drugih relevantnih vladinih agencija. To uključuje sustavno prikupljanje statističkih podataka o jednakosti na temelju popisa stanovništva i kućanstava, administrativnih registara i službenih istraživanja na razini EU-a, kao što su statistika Europske unije o dohotku i uvjetima života, istraživanje o radnoj snazi i druga reprezentativna istraživanja. Kako bi se omogućilo praćenje ishoda u području jednakosti, takvi bi izvori podataka trebali i. obuhvaćati nedovoljno zastupljene skupine izložene riziku od diskriminacije i ii. sadržavati informacije o iskustvima diskriminacije na temelju spola, rasnog i etničkog podrijetla, vjere ili uvjerenja, invaliditeta, dobi ili spolne orijentacije.

Kako bi razvile strategije da se na odgovarajući način obuhvate situacije u kojima se različite osnove diskriminacije presijecaju ili zajedno djeluju, odnosno višestruka i intersekcijska diskriminacija, države članice EU-a trebale bi primjenjivati sveobuhvatan skup alata za prikupljanje podataka o jednakosti, uključujući opsežna kvantitativna istraživanja koja obuhvaćaju različite skupine stanovništva i osnove diskriminacije te ispitivanja diskriminacije, koja su ustaljena metoda dobivanja objektivnih dokaza o diskriminaciji.

Države članice trebale bi pojačati rad na ostvarivanju koordiniranog pristupa prikupljanju podataka o jednakosti i upotrijebiti takve podatke kao osnovu za oblikovanje politika na temelju dokaza za promicanje jednakosti i nediskriminacije. Pritom bi države članice trebale temeljito razmotriti Smjernice za unapređenje prikupljanja i uporabe podataka o jednakosti koje je podržala Skupina EU-a na visokoj razini za nediskriminaciju, jednakost i raznolikost. Države članice potiče se da primjenjuju alat za mapiranje i zbirku praksi koji dopunjuju te smjernice. Institucije i tijela EU-a trebali bi razmotriti primjenu tih smjernica u okviru vlastitih struktura.

U skladu s drugom smjernicom iz Smjernica za unapređenje prikupljanja i uporabe podataka o jednakosti, države članice trebale bi razmotriti omogućivanje tijelima za jednakost da potiču međuinstitucijsku suradnju u prikupljanju i upotrebi podataka o jednakosti. To bi se moglo postići uspostavom struktura (npr. međuinstitucijske radne skupine) koje omogućuju sustavnu i dugoročnu suradnju među relevantnim subjektima u bilo kojoj zemlji. Države članice koje tijelima za jednakost dodijele nadležnost za takvu koordinaciju trebale bi osigurati da su ta tijela opskrbljena potrebnim kapacitetom, znanjem i iskustvom te sredstvima.

PRIKUPLJANJE PODATAKA O JEDNAKOSTI U OKVIRU OPĆE UREDBE O ZAŠTITI PODATAKA

Uredba (EU) 2016/679 Europskog parlamenta i Vijeća od 27. travnja 2016. o zaštiti pojedinaca u vezi s obradom osobnih podataka i o slobodnom kretanju takvih podataka – Opća uredba o zaštiti podataka (GDPR) – stupila je na snagu 25. svibnja 2018. To je pokrenulo promišljanje o tome kako na zakonit način prikupljati i obrađivati posebne kategorije osobnih podataka (članak 9. Opće uredbe o zaštiti podataka), kao što su osobni podatci povezani s rasnim ili etničkim podrijetlom, zdravstvenim stanjem, vjerom ili uvjerenjima ili spolnom orijentacijom. Na primjer, u Smjernicama za unapređenje prikupljanja i uporabe podataka o jednakosti koje je podržala Skupina EU-a na visokoj razini za nediskriminaciju, jednakost i raznolikost napominje se da se „zahtjevi za zaštitu podataka [ponekad] tumače kao zabrana prikupljanja osobnih podataka o, primjerice, etničkom podrijetlu, vjeri ili spolnoj orijentaciji”⁷¹. No u skladu s člankom 9. stavkom 2. točkom (j) Opće uredbe o zaštiti podataka zabranjena je obrada posebnih kategorija osobnih podataka **osim ako** je „obrada [...] nužna [...] u statističke svrhe u skladu s člankom 89. stavkom 1. na temelju prava Unije ili prava države članice koje je razmjerno cilju koji se nastoji postići te kojim se poštuje bit prava na zaštitu podataka i osiguravaju prikladne i posebne mjere za zaštitu temeljnih prava i interesa ispitanika”.

Države članice stoga mogu prikupljati i obrađivati podatke o jednakosti na temelju posebnih kategorija osobnih podataka za potrebe znatnog javnog interesa, u statističke svrhe i u svrhe znanstvenog ili povijesnog istraživanja ako osiguraju da je ispitanik dao izričitu privolu za obradu tih osobnih podataka u jednu ili više određenih svrha (članak 9. stavak 2. točka (a)).

Nadalje, u uvodnoj izjavi 26. Opće uredbe o zaštiti podataka objašnjava se da bi se načela zaštite podataka trebala primjenjivati na posebne kategorije osobnih podataka koje se odnose na pojedinca čiji je identitet utvrđen ili se može utvrditi i da se ne bi trebala primjenjivati na anonimne informacije ili osobne podatke koji su učinjeni anonimnima na način da se identitet ispitanika ne može ili više ne može utvrditi, kao što su podatci koji se upotrebljavaju u svrhu agregiranja statističkih podataka radi utvrđivanja i bilježenja trendova u području jednakosti.

Europski nadzornik za zaštitu podataka (EDPS) objavio je preliminarno mišljenje o zaštiti osobnih podataka i znanstvenim istraživanjima (**preliminary opinion on data protection and scientific research**) radi pružanja pravne sigurnosti u pogledu uvjeta pod kojima je dopuštena obrada takvih podataka i zaštitnih mjera koje moraju biti na snazi pri njihovom prikupljanju. To je mišljenje relevantno za prikupljače i izvršitelje obrade podataka, kao što su istraživačke institucije, akademska zajednica, vladine agencije na nacionalnoj i lokalnoj razini, tijela za jednakost, institucije za ljudska prava, agencije i tijela EU-a (uključujući Agenciju za temeljna prava) i organizacije civilnog društva.

⁷¹ Ibid., str. 7.

↑ MIŠLJENJE FRA-e7

Opća uredba o zaštiti podataka omogućuje prikupljanje i obradu posebnih kategorija osobnih podataka pod određenim uvjetima, među ostalim u statističke svrhe ili svrhe istraživanja (članak 9. stavak 2. točke (a), (g) i (j)).

Prikupljači i izvršitelji obrade podataka u državama članicama EU-a trebali bi se savjetovati sa svojim nacionalnim tijelima za zaštitu podataka i tražiti daljnje smjernice od Europskog odbora za zaštitu podataka i Europskog nadzornika za zaštitu podataka o zaštitnim mjerama koje je potrebno primjenjivati pri prikupljanju i obradi posebnih kategorija osobnih podataka, među ostalim u svrhu znanstvenog istraživanja (članak 9. stavak 2. točka (j) Opće uredbe o zaštiti podataka). Pritom bi trebali voditi računa o preliminarnom mišljenju Europskog nadzornika za zaštitu podataka o zaštiti osobnih podataka i znanstvenim istraživanjima od 6. siječnja 2020. (**preliminary opinion on data protection and scientific research**) i nadolazećim smjernicama Europskog odbora za zaštitu podataka o zaštiti osobnih podataka i znanstvenim istraživanjima.

Svako prikupljanje i svaka obrada podataka o jednakosti trebali bi se obavljati u potpunosti u skladu s načelima i zaštitnim mjerama utvrđenima u Općoj uredbi o zaštiti podataka.

PROMICANJE I ZAŠTITA VAŠIH TEMELJNIH PRAVA DILJEM EU-a —

Za cijelo Mišljenje FRA-e 1/2021 od 30. travnja 2021.
vidjeti:

<https://fra.europa.eu/en/publication/2021/fra-opinion-eu-equality-20-years>

DODATNE INFORMACIJE

FRA – AGENCIJA EUROPSKE UNIJE ZA TEMELJNA PRAVA

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Beč – Austrija

Tel. +43 158030-0 – Faks +43 158030-699

fra.europa.eu

 facebook.com/fundamentalrights

 twitter.com/EURightsAgency

 linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency

Ured za publikacije
Europske unije